Obligāts kontroleksemplārs

VISU ZEMJU PROLETARIEŠI, SAVIENOJIETIES!

Literatura un Māksla

LATVIJAS PADOMJU RAKSTNIEKU, KOMPONISTU, MĀKSLINIEKU UN ARCHITEKTU SAVIENĪBU LAIKRAKSTS

1948. G. | 25. APRILĪ | Nr. 17 (171)

JAUNS IZCILS LATVIEŠU MĀKSLAS SASNIEGUMS

JĀNIS GROTS

Nav vēl no atmiņas izgaisušas tās neaizmirstamās dienas, kad Staļina premiju kā pirmais latviešu padomju literaturas laukā ieguva mūsu prozas lielmeistars tautas rakstnieks Andrejs Upīts — par romanu «Zaļā zeme», operas un koncertu dziedātāja tautas skatuves māksliniece Elfrīda Pakule — par izciliem sasniegumiem vokalās mākslas druvā, grupa mūsu Dailes teatra vadošo darbinieku teatra mākslas nozarē — par tautas dzejnieka J. Raiņa lugas «Uguns un nakts» uzvedumu un nupat liriskās dzejas novadā mūsu tautas dzejnieks Jānis Sudrabkalns — par dzejoļu krājumu «Brāļu saimē».

Tāpēc ar jo sevišķi dziļu prieku visa mūsu Padomju Latvijas sabiedrība uzņēma vēsti par to, ka starp Staļina premijām, kas piešķirtas 1947. gadā radītiem izcilākajiem darbiem literaturā, muzikā, gleznieciībā, tēlniecībā, architekturā un teatru mākslā, atkal cieņīgi ierindojies arī Padomju Latvijas vārds: Staļina otrās pakāpes premija piešķirta Latvijas PSR Valsts Dramas teatrim par uzvedumu — «Māls un porcelans».

Apbalvoto skaitā ir pats šīs lugas autors — Latvijas PSR nopelniem bagātais kulturas darbinieks Arvids Grigulis, lugas inscenētāja režisore Latvijas PSR nopelniem bagātā mākslas darbiniece Vera Baļunas un grupa aktieru ar mūsu teatra mākslas sirmo vecmāmuļu Latvijas PSR tautas māksliniecei Bertu Rūmniecei priekšgalā, Latvijas PSR nopelniem bagātais mākslas darbinieks Alfreds Amtmanis-Briedītis, Latvijas PSR nopelniem bagātā skatuves māksliniece Lilija Erika (Freimane), skatuves mākslinieks Karps Klētnieks, Latvijas PSR nopelniem bagātais skatuves mākslinieks Richards Zandersons un jaunā skatuves māksliniece Velta Līne.

Augsto Dzimtenes atzinību ieguvuši ne tikai šie atsevišķie mākslas darbinieki, bet arī viss Dramas teatra kolektīvs, visa mūsu teatra māksla, viss mūsu tautas radošais darbs. Staļina premijas piešķirtas darbiem, kas pauž mūsu socialistiskās sabiedrības cildenās idejas, darbiem, kuriem piemīt liela mākslas meistarība un kas pelnīti guvuši padomju klausītāju un skatītāju siltu atsaucību. Starp šādiem darbiem redzamu vietu mūsu latviešu padomju dramatiskās literaturas un teatra mākslas attīstībā ieņem A. Griguļa luga — «Māls un porcelans» un tās inscenējums Latvijas PSR Valsts Dramas teatrī.

Arvids Grigulis ir viens no visspējīgākajiem latviešu padomju dramatiķiem, kas samērā īsā laikā devis vairākus nozīmīgus un iespaidīgus skatuves darbus, kas guvuši krietnus panākumus mūsu teatros un sekmējuši tautas audzināšanas procesu socialistiskās celtniecības laukā. Tādas ir Griguļa lugas — «Uz kuru ostu?», «Kā Garpēteros vēsturi taisīja» un jo sevišķi viņa jaunākais skatuves darbs — «Māls un porcelans». Šinī lugā autors ar lielu dzejisku dvesmu un karstu patosu rāda gan pilnasinīgus, konkretus celtniecības darba varoņus, gan arī cilvēkus, kas par šādiem varoņiem vēl tikai veidojas. Lugas galveno ideju — ciņu par Staļina piecgades izpildīšanu kādā rūpnīcā — «Māla un porcelana» autors pacēlis ļoti plašā vispārinošā pläksnē, kas lugas varoņiem ļauj iziet no parasto notikumu ietvariem un kas autora nodomiem ļauj izraisīt daudzus raksturus un tipus, rādīt un veidot dzīvus un pārliecinošus cilvēkus visā viņu psicholoģiskajā daudzveidībā un krāsainībā. Autora radītajiem raksturiem un tēliem viņu idejiskajā koncepcijā un sistemā ir katram sava domu un jūtu pasaule, savs īpatnējs svaigums, sava valoda, ko iezīmē lakonisms un mērķtiecība gan atsevišķās situacijās, gan visas lugas kompozicijā. Darba temas socialistiskais traktējums autoram viscaur izdevies spilgts un nemākslots. A. Grigulim svešs ir katrs schematisms, plakatisms. Arī romantiskā līnija, kas kā grods pavediens vijas visā lielajā darba un dzīves kamolā, ir rosinoša un iedarbīga ar savu pozitivo spēku. Redzam, jūtam un dzirdam, ka uz skatuves elpo un darbojas dzīvi, īsti cilvēki, kas skatītāju pārliecina un aizrauj. Kad pēc šīs ievērojamās lugas dažām pirmajām izrādēm tās autors un inscenētāja režisore Vera Baļunas pamanīja dažus nelielus trūkumus lugā un dažu atsevišķo lomu traktējumā, autors ar režisori tūlīt bez kavēšanās turpmāko izrāžu attīstības gaitā novērsa šos defektus, un tādā kārtā ij visa luga, ij izrāde ieguva vēl lielāku nozīmību un viengabalainību, un tagad tā skan un pulsē pilnos, dzidros toņos un bagātīgi izvērstas darbības gammās.

Krietnu, cildināmu darbu lugas uzvedumā ieguldījusi Staļina premijas laureate, režisore inscenētāja Latvijas PSR nopelniem bagātā mākslas darbiniece Vera Baļunas. Viņas darbs mūsu Valsts Dramas teatrī vainagojies ar vairākiem redzamiem panākumiem, par ko skaidru valodu runā šādi izcila veida inscenējumi, kas veikti viņas vadībā: «Vedekla», «Mistera Perkinsa misija boļševiku zemē», «Nemierīgais vecums», «Vilki un avis», «Kremļa kuranti», «Krievu jautājums», «Talanti un pielūdzēji» un «Māls un porcelans». Veras Baļunas režijas darbu iezīmē dziļa rūpība, pētoša iedziļināšanās darba detaļās, lugas idejā un tēlos un šo tēlu atklāšanā un noformēšanā. Baudījusi krietnu skatuves izglītību un bagātīgu mākslas pieredzi Maskavas Dailes teatra Vachtangova trešajā studijā un mācīdamās pie Zavadska, Vera Baļunas apguvusi slavenās krievu teatra mākslas labākās tradicijas, ko viņa tagad lietpratīgi pielieto savā režijas un aktieru audzināšanas darbā mūsu Valsts Dramas teatrī. Augstās balvas piešķiršana Verai Baļunas dos jaunus spēkus un ierosmi virzīt mūsu teatra un režijas mākslu vēl lielākā dziļumā un plašumā.

No visas sirds visa latviešu tauta priecājas, ka augsto Dzimtenes atzinības balvu ieguvusi mūsu latviešu teatra «dzīvā vēsture» un teatra vecmāmuļa tautas māksliniece Berta Rūmniece.

Zelta skaņa un mirdzums ir visiem tiem daudzajiem un neskaitāmajiem tēliem, kuriem Berta Rūmniece devusi vienreizēju un neatkārtojamu skatuves dzīvību ļoti dziļā izjūtā un spožā formā. Bertai Rūmniecei nav ne lielas, ne mazas lomas, — pat tai vismazākajā viņa atrod lielumu un piepilda to ar meistarisku virtuozitati. Lai atceramies Bertu Rūmnieci kaut tikai «Kremļa kurantos» vai nule «Mālā un porcelanā», lai teiktu, ka katrs viņas sniegums ir ists šedevrs.

Otra spilgta, izcila personība mūsu aktieru vecākās paaudzes rindās ir Latvijas PSR nopelniem bagātais mākslas darbinieks Alfreds Amtmanis-Briedītis. Viņa bagātais skatuves mākslas mūža darbs sazarojies divās vienlīdz kuplās un augstās galotnēs, — viņš ir reizē ļoti ievērojams režisors un pirmā lieluma aktieris, kas ar savu meistarību var lepoties abās šinīs teatra mākslas nozarēs. Ja konkreti par Alfreda Amtmaņa-Briedīša kā aktiera visizcilākajiem sasniegumiem jārunā tieši pēdējā laikā, tad nevar paiet garām vairākiem viņa tēlojumiem, kas ilgi dzīvo skatītāju atmiņā. Tādi viņa tēlojumi ir lugās — «Vedekla», «Vilki un avis», bet jo sevišķi inženieris Zabelins «Kremļa kurantos» un vecais porcelana meistars Atvasara lugas «Māls un porcelans» uzvedumā. Zabelins un Atvasara — tie ir vienreizēji skatuves tēli, kas Amtmaņa-Briedīša interpretacijā atraduši lielu mākslas pilnību un pilnbriedumu, ko var sniegt tikai tāda izcila teatra mākslas personība, kāds mūsu teatra dzīvē ir Amtmanis-Briedītis.

Mūsu latviešu teatra mākslas darbinieku vecākajai paaudzei pieskaitāma arī Latvijas PSR nopelniem bagātā skatuves māksliniece, Staļina premijas laureate Lilija Erika. Viņa ir aktrise

(Turpinājums 2. lapas pusē)

STAĻINA PREMIJAS LAUREĀTI

Arvids Grigulis

Vera Baļunas

PSRS MINISTRU PADOMĒ

Par Staļina premijas piešķiršanu par izciliem darbiem mākslā 1947. gadā

PSR Savienības Ministru Padome nolēma piešķirt Staļina premijas par izciliem darbiem 1947. gadā:

A. MUZIKĀ

I. Lieli muzikali skatuviskie un vokalie darbi (opera, balets, oratorija, kantate)

Pirmās pakāpes premiju 100.000 rubļu apmērā:

Josifam Antona d. **Tallat-Kelpšam**, Lietuvas PSR Nopelniem bagātajam mākslas darbiniekam — par «Kantati par Staļinu».

Otras pakāpes premijas 50.000 rubļu apmērā:

1. Jevgeņijam Grigorija d. **Brusilovskim**, Kazachijas PSR Tautas māksliniekam — par kantati «Padomju Kazachstana».
2. Nazibam Gajaza d. **Žiganovam**, KPFSR Nopelniem bagātajam mākslas darbiniekam — par operu «Altin Čač».

II. Lieli instrumentali darbi

Pirmās pakāpes premiju 100.000 rubļu apmērā:

Reinholdam Morica d. **Glieram**, PSRS Tautas māksliniekam — par Kvartetu Nr. 4.

Otras pakāpes premiju 50.000 rubļu apmērā:

Karam Abulfaz ogli **Karajevam** — par simfonisko poemu «Leili un Medžnuns».

III. Maza apmēra darbi

Otrās pakāpes premijas 50.000 rubļu apmērā:

1. Borisam Andreja d. **Mokrousovam** — par dziesmām: «Ilgotais akmens», «Par dzimto zemi», «Vientuļās harmonikas» un «Skaistas dārzā pavasara pukšķites».
2. Anatolijam Grigorija d. **Novikovam**, KPFSR Nopelniem bagātajam mākslas darbiniekam — par masu dziesmu «Pasaules demokratiskās jaunatnes himna».

IV. Koncertu izpildīšanā

Pirmās pakāpes premijas 100.000 rubļu apmērā:

1. Aleksandram Fedora d. Godikam, KPFSR Tautas māksliniekam profesoram, ērģelniekam.
2. **Grigorijam Gurija d. Verjovkam**, Ukrainas PSR Nopelniem bagātajam mākslas darbiniekam, profesoram diriģentam.

Otrās pakāpes premijas 50.000 rubļu apmērā:

1. Michailam Dāvida d. **Aleksandrovičam**, KPFSR Nopelniem bagātajam māksliniekam dziedātājam.
2. Kuļašai **Baiseitovai**, PSRS Tautas māksliniecei dziedātājai.

B. GLEZNIECĪBĀ

Pirmās pakāpes premijas 100.000 rubļu apmērā:

1. Vladimiram Aleksandra d. **Serovam** — par gleznu «V. I. Ļenins proklamē padomju varu».
2. Aleksandram Ivana d. **Laktionovam** — par gleznu «Vēstule no frontes».
3. Iraklijam Moiseja d. **Toidzem** — par gleznu «J. V. Staļina runa Lielās Oktobra socialistiskās revolucijas 24. gadadienai veltītajā svinīgajā sēdē» un par J. V. Staļina portretu.

Otrās pakāpes premijas 50.000 rubļu apmērā:

1. Michailam Ivana d. **Chmelko** — par gleznu «Par dižo krievu tautu!»
2. Aleksandram Pavila d. **Bubnovam** — par gleznu «Rīts Kuļikovas laukā».
3. Jakovam Dorofeja d. **Romasam** — par gleznu «Uz plosta».
4. Anatolijam Ņikifora d. **Jar-Kravčenko** — par gleznu «M. Gorkijs lasa b. b. Staļinam, Molotovam un Vorošilovam savu pasaku «Meitene un nāve» un par M. Gorkija, D. Bednija, Džambula, I. Barbarusa (Varesa) un S. Neris portretiem.
5. Pēterim Ivana d. **Kotovam**, KPFSR Nopelniem bagātajam mākslas darbiniekam — par akademiķa N. Zeļinska portretu.

Trešās pakāpes premijas 25.000 rubļu apmērā:

1. Jevgeņijam Adolfa d. **Kibrikam** — par zīmējumiem «Ir tāda partija!» un «Ļenins Razlivā».
2. Viktoram Grigorija d. **Puzirkovam** — par gleznu «Melnās jūras jūrnieki».
3. Georgijam Stepana d. **Melichovam** — par gleznu «Jaunekliis Tarass Ševčenko pie mākslinieka K. Brillova».
4. Vasilijam Prokofija d. **Jefanovam** — par V. Molotova portretu.
5. Nikolajam Pavila d. **Uljanovam**, KPFSR Nopelniem bagātajam mākslas darbiniekam — par K. Staņislavska portretu.
6. Viktoram Michaila d. **Orešņikovam** — par gleznu «V. I. Ļenins universitates eksamenā».

C. TĒLNIECĪBĀ

Pirmās pakāpes premijas 100.000 rubļu apmērā:

1. Nikolajam Vasilija d. **Tomskim**, KPFSR Nopelniem bagātajam mākslas darbiniekam — par armijas ģenerała I. Černachovska tēlu.
2. Jakovam Ivana d. **Nikoladzem** — par skulpturu «V. I. Ļenins «Iskras» dibināšanas laikā».

Otrās pakāpes premijas 50.000 rubļu apmērā:

1. Zairam Izaka d. **Azguram**, Baltkrievijas PSR Tautas māksliniekam — par F. Dzeržinska tēlu.
2. Jevgeņijam Viktora d. **Vučetičam** — par gvardes ģeneralpulkveža V. Čuikova tēlu.
3. Zinovijam Moiseja d. **Viļenskim** — par P. Čaikovska tēlu.

D. ARCHITEKTURĀ

Pirmās pakāpes premijas 100.000 rubļu apmērā:

Par Valsts Akademiskā operas un baleta teatra ēkas architekturu Taškentā: Alekseiam Viktora d. **Lusevam**, akademikim — autoram; tautas meistariem: Usta-Širinam **Muradovam**, Uzbekijas PSR Zinātņu akademijas goda akademikim; Tašpulatam **Aslankulovam**, Uzbekijas PSR Tautas māksliniekam, Usto Kuli **Džamilovam**; Abdulam **Baltajevam**; Čingizam **Achmarovam**; Baltam **Džurajevam** — māksliniekiem.

E. TEATRA UN DRAMATISKAJĀ MĀKSLĀ

Pirmās pakāpes premijas 100.000 rubļu apmērā:

Par izrādi «Lielais spēks» Valsts Akademiskajā mazajā teatrī: Konstantinam Aleksandra d. **Zubovam**, KPFSR Tautas māksliniekam inscenētājam; Nikolajam Vasilija d. **Petrovam**, KPFSR Tautas māksliniekam inscenētājam; Nikolajam Aleksandra d. **Anenkovam**, KPFSR Nopelniem bagātajam skatuves māksliniekam; Fedoram Vasilija d. **Grigorjevam**, KPFSR Nopelniem bagātajam skatuves māksliniekam; Helenai Nikolaja m. **Gogoļevai**, KPFSR Tautas māksliniecei; Helenai Mitrofana m. **Šatrovai**, KPFSR Nopelniem bagātajai skatuves māksliniecei; Vladimiram Aleksandra d. **Vladislavskim**, KPFSR Nopelniem bagātajam skatuves māksliniekam; Jevdokijai Dmitrija m. **Turčaņinovai**, PSRS Tautas māksliniecei.

Otrās pakāpes premijas 50.000 rubļu apmērā:

1. Par izrādi «Māls un porcelans» Latvijas PSR Dramas teatrī: Verai Michaila m. **Baļunai**, Latvijas PSR Nopelniem bagātajai mākslas darbiniecei, inscenētājai; Richardam Krišjāņa d. **Zandersonam**, skatuves māksliniekam; Alfredam Friča d. **Amtmanim-Briedītim**, Latvijas PSR Nopelniem bagātajam mākslas darbiniekam; Linei Aleksandra m. **Freimanei** (Erikai), Latvijas PSR Nopelniem bagātajai skatuves māksliniecei; Karpam Pāvila d. **Klētniekam**, skatuves māksliniekam; Bertai Friča m. **Rūmniecei**, Latvijas PSR Tautas māksliniecei; Veltai Mārtiņa m. **Līnei**, skatuves māksliniecei; Arvīdam Pētera d. **Grigulim**, Latvijas PSR Nopelniem bagātajam kulturas darbiniekam dramaturgam.
2. Par izrādi «Konstantins Zaslonovs» Minskas J. Kupalas vārdā nosauktajā dramatiskajā teatrī: Konstantinam Nikolaja d. **Sanikovam**, inscenētājam; Gļebam Pāvila d. **Gļebovam-Sorokinam**, Baltkrievijas PSR Tautas māksliniekam; Borisam Viktora d. **Platonovam**, Baltkrievijas PSR Tautas māksliniekam; Irinai Floriana m. **Ždanovičai-Platonovai**, Baltkrievijas PSR Tautas māksliniecei.
3. Par izrādi «Ģeneralis Vatutins» Charkovas T. Ševčenko vārdā nosauktajā ukraiņu dramatiskajā teatrī: Marianam Michaila d. **Krušelnickim**, PSRS Tautas māksliniekam inscenētājam; Leontijam Fedora d. **Dubovikam**, Ukrainas PSR Tautas māksliniekam; Danilam Isidora d. **Antonovičam-Budko**, Ukrainas PSR Tautas māksliniekam; Fedoram Ivana d. **Radčukam**, Ukrainas PSR Tautas māksliniekam; Vasilijam Nikolaja d. **Grečenko**, gleznotājam.
4. Par izrādi «Rīts Austrumos» Azerbaidžanas Azizbekova vārdā nosauktajā Valsts dramatiskajā teatrī: Adilam Rza ogli **Iskanderovam**, Azerbaidžanas PSR Tautas māksliniekam inscenētājam; Nusratam Movsum ogli **Fatullajevam**, Azerbaidžanas PSR Nopelniem bagātajam mākslas darbiniekam gleznotājam; Džafaram Zade **Afganli**, Azerbaidžanas PSR Tautas māksliniekam; Marzijai Jusit kizi **Davudovai**, Azerbaidžanas PSR Tautas māksliniecei; Mirzam Aga ali ogli **Alijevam**, Azerbaidžanas PSR Tautas māksliniekam; Sidgi Ruchulam **Achundovam**, Azerbaidžanas PSR Tautas māksliniekam; Degestanli Ismailam **Gadžijevam**, Azerbaidžanas PSR Nopelniem bagātajam skatuves māksliniekam; Kjazimam Zije **Kjazim-Zade**, Azerbaidžanas PSR Tautas māksliniekam.

F. OPERAS MĀKSLĀ

Pirmās pakāpes premijas 100.000 rubļu apmērā:

Par izrādi «Naidnieka spēks» PSRS Valsts Akademiskajā lielajā teatrī: Borisam Aleksandra d. **Pokrovskim**, Baltkrievijas PSR Nopelniem bagātajam skatuves māksliniekam inscenētājam; Vladimiram Vladimira d. **Dmitrijevam**, KPFSR Nopelniem bagātajam mākslas darbiniekam gleznotājam; Kirilam Pētera d. **Kondrašinam**, diriģentam; Aleksejam Pētera d. **Ivanovam**, KPFSR Tautas māksliniekam; Nikolajam Fedora d. **Ščegoļkovam**, KPFSR Nopelniem bagātajam skatuves māksliniekam; Verai Ivana m. **Borisenko**, skatuves māksliniecei.

G. BALETA MĀKSLĀ

Pirmās pakāpes premijas 100.000 rubļu apmērā:

Par izrādi «Sinatle» Gruzijas Z. Paliašvili vārdā nosauktajā Operas un baleta teatrī: Vachtangam Michaila d. **Čabukiani**, Gruzijas PSR Tautas māksliniekam inscenētājam; Grigorijam Varfolomeja d. **Kiladzem**, Gruzijas PSR Nopelniem bagātajam mākslas darbiniekam diriģentam; Zurabam Malaka d. **Kikaleišvili**, skatuves māksliniekam; Verai Verlama m. **Cignadzei**, skatuves māksliniecei; Sergejam Solomona d. **Kobuladzem**, Gruzijas PSR Nopelniem bagātajam mākslas darbiniekam gleznotājam.

Otrās pakāpes premijas 50.000 rubļu apmērā:

1. Par izrādi «Viltus līgavainis» Ļeningradas Mazajā operas teatrī: Michailam Ivana d. **Čulaki**, komponistam; Borisam Aleksandra d. **Fensteram** inscenētājam; Nikolajam Aleksandra d. **Zubkovskim**, KPFSR Nopelniem bagātajam skatuves māksliniekam; Gaļinai Nikolaja m. **Kirillovai**, KPFSR Nopelniem bagātajai skatuves māksliniecei; Gaļinai Ivana m. **Isajevai**, Valentinai Maksima m. **Rozenbergai** — skatuves māksliniecēm.
2. Par izrādi «Doktors Aibolits» Novosibirskas Operas un baleta teatrī: Igoram Vladimira d. **Morozovam**, komponistam; Michailam Fjodora d. **Moisejevam**, inscenētājam; Isidoram Arkadija d. **Zakam**, KPFSR Nopelniem bagātajam skatuves māksliniekam diriģentam; Borisam Georgija d. **Knoblokam**, gleznotājam; Ariadnei Aleksandra m. **Belovai**, skatuves māksliniecei.

Jauns izcils latviešu mākslas sasniegums

(Turpinājums no 1. lapas puses)

ar plašu pieredzi un lielu rutīnu, aktrise, kas savā laikā veidojusi daudzas un dažādas atbildīgas lomas. Viņas mākslu iezīmē zināms iekšējs māksliniecisks atturīgums, pat sava veida vēsums, metalisks stingrums un formas skaidrības izjūta. Pēdējos gados neesam šo aktrisi redzējuši sevišķi lielās lomās, un tikai tagad «Mālā un porcelānā» viņa ar krietnu mākslas prasmi tēlo atbildīgo fabrikas direktores Benediktes Krusas lomu, parādot Krusu kā nelokāmas gribas, asas loģikas un arī siltu iejūtu caurstrāvotu padomju sievieti, kuras augstākais uzdevums ir darbs un pienākuma apziņa savas tautas un valsts priekšā.

Iepriecinoši, ka Staļina premijas laureatu skaitā ir arī vairāki mūsu aktieru jaunākās un pat visjaunākās paaudzes pārstāvji — Latvijas PSR nopelniem bagātais skatuves mākslinieks Richards Zandersons, skatuves mākslinieks Karps Klētnieks un jaunā, talantīgā skatuves māksliniece Velta Līne.

Nenoliedzamu progresu pēdējā laikā savā mākslinieciskajā attīstībā uzrāda Richards Zandersons. «Kremļa kurantos» viņš ar lieliskiem panākumiem tēloja lielas atbildības pilno Ļeņina lomu. «Mālā un porcelānā» Zandersons pilnskanīgi notēlo Padomju Armijas kapteini Igoru Ščepakinu. Tas ir Padomju Armijas karavīra paraugs, no kura dveš pretī mīlestība uz Dzimteni un darbs tās labā, vienalga, vai tas būtu darāms uguns līnijā, vai tagad urī jebkuros apstākļos.

Karps Klētnieks, kas samērā neilgā laikā ierindojies mūsu labākajos aktieros, savu skatuvisko izglītību baudījis Gronova vadītajā teatra skolā Rīgā. Pēc teatra skolas beigšanas 1934. gadā Karps Klētnieks vairākus gadus strādā gan mūsu Dailes teatra toreizējā mazajā ansamblī, gan pašā Dailes teatrī, bet šeit viņa talants vēl neparādās visā savā attīstības spēkā un augšupejas līnijā.

Karpa Klētnieka talants izraisās un uzplaukst tikai padomju iekārtas laikā, strādājot par aktieri mūsu Dramas teatrī, kur Karpam Klētniekam pieder vairāki izcili vērtējami tēlojumi, piemēram, profesors Poležajevs «Nemierīgajā vecumā», Dzeržinskis «Kremļa kurantos», Smits «Krievu jautājumā», Narokovs «Talantos un pielūdzējos». «Mālā un porcelānā» Karps Klētnieks tēlo partorgu Dāvidu Gaujmalieti, uzrādot šīs grūtās lomas veidojumā jaunus panākumus.

Mūsu aktieru visjaunākajai paaudzei pieder Velta Līne. Viņa mācījusies un augusi Valsts Dramas teatrī šī teatra dramatiskajā studijā un jau samērā īsā laikā un ātrā tempā ieguvusi ievērojamus sasniegumus vairākās liela stila lomās, kas no aktrises prasa ne tikai īstu talantu, bet arī sīku sava amata prasmi. Veltai Līnei šīs īpašības piemīt bagātīgā mērā. Viņa prot tās pilnam pielietot darbā, ko, piemēram, redzam šādās viņas lomās: Maša («Kremļa kurantos»), Alise («Peldētājā Zuzannā»), Ļuba («Pēdējos»), Ņegina («Talantos un pielūdzējos»). Lugā «Māls un porcelāns» Velta Līne tēlo Atvasaras mazmeitu Kaivu, rādot tās veidošanos un tapšanu par īstu padomju jaunieti un mākslinieci. Sākumā Veltas Līnes pirmie soļi šinī lomā vēl nebija mākslinieciski pilnīgi droši un bez trūkumiem, bet jaunā, apdāvinātā aktrise ar katru nākamo izrādi enerģiski mācījās un meklēja iespējas papildināt Kaivas tēlu, līdz arī to lielā mērā panāca.

Līnes Kaiva tagad «Mālā un porcelānā» stāv cienīgi blakus citiem šīs izrādes izcilākajiem veidotājiem, kas ieguvuši augsto Dzimtenes atzinības balvu.

*

Šinīs dienās darba cēliena starpbrīdī Dramas teatrī pulcējās teatra kolektivs, lai apsveiktu savus biedrus — Staļina premijas laureatus.

Teatra direktora Vaivara un teatra kolektiva pārstāvja uzrunās un Staļina premijas laureata, Latvijas PSR nopelniem bagātā skatuves mākslinieka Richarda Zandersona vārdos atkal izskanēja vienbalsīga doma, ka ar šo augsto balvu, Staļina premiju, ir pagodināti ne tikai šie astoņi Dramas teatra kolektiva locekļi, ieskaitot arī lugas autoru, bet arī viss Dramas teatra kolektivs, visa mūsu teatra māksla un latviešu tautas radošā gara centieni.

Staļina premijas pirmajiem laureatiem mūsu teatra mākslas laukā — Dailes teatra darbiniekiem — tagad cienīgi un pelnīti piebiedrojas mūsu otrās lielākās dramatiskās mākslas iestādes — Dramas teatra darbinieki, lai roku rokā un kopsolī ietu vēl straujākā gaitā pretī vēl lielākam mūsu teatra mākslas uzplaukumam gan cildena satura, gan krietnas formas izveida ziņā.

JAUNO AUTORU SEMINARS

No 19.—21. aprīlim notika Rakstnieku savienības sarīkotais seminars jaunajiem autoriem, kurā piedalījās ap 40 dalībnieku gan no Rīgas, gan provinces. Seminaru atklāja tautas rakstnieks Andrejs Upīts ar uzrunu. Uzrunai sekoja LK(b)P CK sekretara A. Pelšes ievadlekcija, kurā referents norādīja uz nepieciešamību jaunajiem autoriem sīki un dziļi iepazīties ar padomju dzīves īstenību, jo, tikai pazīstot to, jaunie padomju dzejnieki un rakstnieki spēs radīt tādus mākslas darbus, kādus prasa mūsu laikmets un tauta. Seminara turpmākā darba gaitā Rakstnieku savienības sekretars K. Krauliņš nolasīja referatu par latviešu literaturas stāvokli un uzdevumiem. Latvijas PSR nopelniem bagātais kulturas darbinieks A. Grigulis runāja par stila jautājumiem, laikraksta «Cīņa» atbildīgais redaktors K. Ozoliņš par temu: — Ko rakstniekiem dod marksisma-ļeņinisma apgūšana. Krievu literaturas apskatu par aiztecējušo 1947. gadu sniedza K. Zeļinskis, ievadu literaturas teorijā deva jauno autoru sekcijas vadītājs V. Lukss, par starptautisko stāvokli seminara dalībniekiem referēja M. Vulfsons. Seminarus pa žanriem vadīja I. Muižnieks, J. Vanags un V. Lukss.

Seminara noslēgumā 21. aprīlī notika jauno autoru dailrades vakars, kurā piedalījās 14 jaunie dzejnieki un viena prozaiķe.

Seminars tā dalībniekiem deva daudz ierosmes un vērtīgu norādījumu viņu turpmākajā darbā.

Boļševistiskās kritikas gaismā

Vissavienības padomju komponistu I kongress

19. aprīlī Maskavā sanāca Vissavienības padomju komponistu I kongress. Jau savas runas pašā sākumā vecākais padomju komponists S. Vasiļenko norādīja uz šā kongresa īpatnību: kongresa darbam vērīgi seko visa padomju tauta, jo tālredzīgais un gudrais VK(b)P CK lēmums par padomju komponistu darbu kā varens starmetis apgaismo visus padomju komponistu sasniegumus un trūkumus.

Vissavienības komponistu I kongress notiek izvērstas boļševistiskās kritikas un paškritikas gaismā, izcila un lietišķa darba atmosferā. To redz jau no diviem pirmajiem ziņojumiem, ko kongresa dalībnieki noklausījās tā atklāšanas dienā. PSRS Padomju komponistu savienības orgkomitejas priekšsēdētāja B. Asafjeva ziņojums (sakarā ar viņa slimību ziņojumu nolasīja Vlasovs) bija veltīts divu principu cīņai — daiļā, melodiskā, kas ar visām savām saknēm ieaug tautā un kalpo tai — no vienas puses, un bezsaturīgā, formalistiskā virziena, kas kalpo gurmaņu saujiņas izvirtušās gaumes apmierināšanai, — no otras puses.

Ar konkretiem un spilgtiem piemēriem B. Asafjevs parādīja, ka lielo krievu komponistu Gļinkas, Čaikovska, Balakireva, Borodina, Rimska-Korsakova, Glazunova, Rachmaņinova darbi, paliekot vienmēr dziļi tautiski un nacionali, kļuvuši pasaulslaveni. Krievu klasiskās muzikas labāko tradiciju saglabāšana un to tālāka attīstība ir viens no viscēlākajiem uzdevumiem, kas jāveic šo lielo meistaru mantiniekiem — padomju komponistiem. Konkretizējot padomju komponistu uzdevumus, B. Asafjevs savā ziņojumā sīki iztirzā socialistiskā realisma principus muzikā. Viņš aicina atgriezties pie muzikas harmoniskā stila, kropļaini neakcentējot atsevišķos elementus, kas traucē veselā saskaņu. Padomju muzikas radošā darba pamatā jābūt melodijai. Muzikai jāatgūst melodiskums — lūk, vissvarīgākā un nepieciešamākā problema, kas jāatrisina mūsu komponistiem.

Pakļaujot kritikai formalistisko aizraušanos un kļūdas (tai skaitā arī savas), B. Asafjevs rādīja boļševistiskās kritikas un paškritikas paraugu radošās muzikas mākslas un pētniecības laukā.

VK(b)P CK stingrā kritika izraisīja Rietumu formalistos nožēlojamus mēģinājumus ņemt savā «aizsardzībā» tos padomju komponistus, kurus taisnīgi kritizē mūsu padomju tauta, asprātīgi apzīmējot viņus par «mūslaiku muzikas herostratiem». Pretī mūsdienu modernistu tumšajām teorijiņām Asafjevs pārliecinoši nostādīja socialistiskā realisma un tautiskuma principus mākslā, kurus pauž VK(b)P CK vēsturiskais lēmums par Muradeli operu «Lielā draudzība». «Centralā Komiteja mums sniegusi visvērtīgāko un visspēcīgāko dokumentu», — saka referents. — «Mūsu rīcībā ir viss nepieciešamais, lai mūsu radošais darbs kļūtu par īstu ieguvumu klausītāju miljoniem.»

Ja Asafjeva ziņojumam visumā bija teoretisks raksturs, tad Padomju komponistu savienības ģeneralsekretars Tichons Chreņņikovs savā plaši izvērstajā ziņojumā sniedza konkretu padomju muzikas trīsdesmit gadu vēsturiskas attīstības pārskatu. Sīki pakavējoties pie katra izcilāka vēsturiskās attīstības posma, Chreņņikovs uzzīmēja visas mūsu daudznaciju valsts muzikālās dzīves ainu padomju varas pastāvēšanas trīsdesmit gados.

Īpašiem vārdiem referents atzīmēja to uzmanību un gādību, kādu boļševiku partija un tās staļiniskā Centralā Komiteja pievērš padomju muzikas attīstības problemām. Atgādinot biedra Staļina un Molotova sarunu ar izrādes «Klusā Dona» autoriem 1936. gada janvarī un drīz pēc tam «Pravdā» ievietotos divus rakstus, Chreņņikovs atklātā un izsmeļošā paškritikā atzīst, ka minētie partijas norādījumi nav bijuši izpildīti, ka padomju komponisti nav mācējuši ņemt vērā šīs vērtīgās domas, lai tās iemiesotu savos mākslas darbos. Visus lielos padomju muzikas darbus referents pakļauj vispusīgai analizei. Labais radīs cienīgu atzinību, kļūdainais — stingru nosodīšanu. Un atkal atskanēja kritikas vārdi; daudzi klātesošie dzirdēja daudz rūgtu, bet taisnīgu pārmetumu par saviem darbiem.

Pārejot pie konkretiem padomju komponistu uzdevumiem, Chreņņikovs kā visaktualāko uzsvēra augsti mākslinieciskās padomju operas radīšanas problemu. Daudz vērības viņš veltīja arī lielām simfoniskām formām. Neviens muzikas žanrs nepalika neievērots. Kantates, kori, instrumentalā muzika, dziesma, romance, operete, kino muzika un tā dēvētā sadzīves muzika — visi šie žanri nepieciešami padomju tautai, katrs no tiem var kļūt par mīļotu un vajadzīgu, ja atbilst augstām ideiski mākslinieciskām prasībām.

Sevišķu vērību Chreņņikovs veltī brālīgo republiku komponistu radošajam darbam. Analizējot maskaviešu un ļeņingradiešu radošos darbus, referents vienlaikus sniedz ukraiņu, baltkrievu, gruzinu, latviešu, uzbeku un daudzu komponistu darbu vispusīgu vērtējumu.

Tas bija kā ievads tiem piecpadsmit koreferatiem, kas raksturoja katras republikas muzikalo jaunradi, ko kongress sāka noklausīties sava darba nākamajā dienā.

L. G.

Rīgas mākslas muzeji gatavojas Pirmajam Maijam

Rīgas mākslas muzeju kolektivi 1. Maijam gatavo divas jaunas izstādes, veltītas krievu un padomju mākslai.

Latviešu un krievu mākslas muzejā 2. maijā atklās krievu pirmsrevolucijas un padomju mākslas izstādi, kas organizēta, izmantojot Valsts Tretjakova galerijas fondu materialus. Izstādē apmeklētāji varēs iepazīties ar krievu mākslas vispārējo attīstību no tās vissenākajiem laikiem līdz mūsu dienām. Vissenākie izstādes eksponati ir senkrievu glezniecībā (Novgorodas un Maskavas 14., 15., 16. un 17. gadsimtu svētbildes). 17. gadsimta beigu posmu un 18. gadsimtu reprezentē tolaiku izcilāko meistaru, kā Argunova (Černišova portrets), Matvejeva (portrets «Nepazīstamais»), Ļevicka, Rokotova, Borovikovska darbi. Tad seko 19. gadsimta pirmās puses lielāko meistaru — Aleksandra Ivanova, Brjulova, Bruni, Fedotova, Venecianova, Zarjanko, Tropiņina, Čerņecova, Ščedrina, Chruckas un citu darbi. 19. gadsimta otrās puses krievu ideiski realistisko mākslu pārstāv Perovs («Rudzu pļāvējas»), Kramskojs (dēla portrets), Repins (Gļinkas un Koni portreti), Surikovs (etīdes par «Sibirijas iekarošanu»), Vasņecovs («Sniegbaltīte»), Ņevrevs («Ģimenes dalīšanās»), Makovskis («Žanra aina»), Levitana, Šiškina, Kuindži, Savrasova, Archipova u. c. peizažas.

Tēlniecību reprezentē Antokoļska, Vitali (Puškina portrets), Opekušina, Šubina un citu darbi.

Sevišķu interesi rada padomju laika nodaļa, kur novietoti Staļina premiju laureatu, kā arī pārējo Padomju Savienības izcilāko meistaru darbi. Padomju cilvēki tēloti Gerasimova, Jefanova, Ņesterova, Kukriniksu, Vereiska darbos, žanrs — Šmarinova («Atkarotā zeme»), Nikolajeva («Dzimtenes vēsma»), Grekova («Tačanka»), Deinekas («Stafete») darbos. Mūsu Dzimtenes peizažas parādītas Končalovska, Sergeja Gerasimova, Grabara, Gricaja un citu autoru gleznās.

Izstādē piedalās Staļina premiju laureati tēlnieki Tomskis, Liševs, Muchina, Maņizers un Andrejevs. Padomju grafikas nodaļā izstādīs Šmarinova, Kibrika, Vereiska, Kukriniksu, Pavlova, Pachomova, Ševerdjajeva, Bibikova u. c. darbus.

Rietumeiropas mākslas muzejā organizē krievu un padomju porcelana nodaļu, kas būtiski papildina līdzšinējo Rietumeiropas porcelana ekspoziciju. Skatītājs iepazīsies ar izcilāko pirmsrevolucijas krievu fabriku, piemēram, Popova, Gardnera, Korņilova, bijušās ķeizariskās rūpnīcas, brāļu Noviju ražojumiem, kā arī ar tēlniekiem Pimenovu, Blistanovu, Lukinu utt. Padomju porcelana nodaļā novietos no Vissavienības izstādes «Padomju mākslas 30 gadi» saņemtos Sloņima («Balerīna Semjonova»), Bzeržickas («Dzimtene»), Latvijas PSR nopelniem bagātā mākslas darbinieka Kruglova («Pie jūras») darbus, kā arī Staļina premijas laureata Orlova «Māti» un Tomska, Frich-Hara, Sotņikova u. c. veidotās Ļeņina bistes.

Bez tam Rietumeiropas mākslas muzejs, sagaidot 1. Maiju, papildinājis Rietumeiropas porcelana nodaļu un vecās holandiešu glezniecības nodaļu, ietverot 17. gadsimta holandiešu zīmējumus, kas ļaus skatītājiem vērot realistiskās mākslas sākumus Rietumeiropā.

A. Eglītis

LATVIEŠU DP DZĪVE LITERATURAS ATSPULGĀ

JADVIGS MARTS

2. UZ PASAULES LIELCEĻA

Rakstnieki, kas šodien taisa «latviešu literaturu» Vācijas nometņu zonās un Zviedrijā — šie rakstnieki lielāko tiesu (izņemot dažus jaunākos) komplektējas no bijušajiem latviešu buržuazijas salonu dzejniekiem un skribentiem, no dažādiem individualistiem, estetiem un «pārcilvēkiem», kuru dailrade nekad nav izteikusi latviešu tautas vairākuma — darba ļaužu — izjūtas un pārdzīvojumus. Šie rakstnieki un dzejnieki kādreiz ar svētu tīksmināšanos mīlēja raknāties savā «es», neredzēdami, nedzirdēdami un negribēdami ne dzirdēt, ne redzēt to, kas notiek realajā dzīvē, ko domā, pēc kā cenšas, par ko cīnās tauta. Dzīve smagi atspēlējās šiem rakstniekiem: izmeta no tautas vidus kā pelavas no graudiem.

Un kaut gan daudzi no viņiem līdz šai dienai vēl ietiepīgi mēģina jāt savu veco «vispārcilvēcīgo» un «pārlaicīgo» zirdziņu, pēdējo gadu notikumu satricinājumi un laika dunkas ir bijušas pārāk spēcīgas, lai vienu otru nogāztu zemē no nodzītā klepera. Un izkritis no «pārlaicīgajiem» sedliem reālās apkārtnes dubļos, tāds dzejnieks beidzot atjēdzās, kur viņš īsti sēž, un pār viņa lūpām izlaužās šausmu kliedziens: «Cik visapkārt viss svešs, auksts un drēgns!» Tādā kārtā arī šo rakstnieku un dzejnieku dailrade, varbūt viņiem pašiem to neapzinoties, dziļi atklāj latviešu DP dzīves traģiku: cilvēki kā ubagi klimst pa pasaules lielceļiem, lūgdami dāvanas, iztirgodami sevi dažādiem ceļojošiem tautu likteņu tirgotājiem un spekulantiem par bioloģisku iespēju saglabāt savu eksistenci, un — vientulība, vientulība, tukšums, bezcerība... Jā, daudziem pašiem beidzot bija jāsāk pelnīt maizi (ko «vecajos labajos laikos» buržuaziskajā Latvijā viņiem pelnīja citi — kalpi un strādnieki), kā pagājušā gada augustā bēdīgi atzinās «Latviešu ziņas», piezīmēdamas, ka viņi to arī dara, «cirzdami mežus angļu vajadzībām», ka, «lai saglabātu sevi Latvijai» (!). Libekā viņi vāc drupas, Bremenē lāpa ostu. Hamburgā ceļ mājas... Tādu drūmu ainu par svešumā klīstošo latviešu DP dzīvi mums atklāj šī literatura.

Starp šiem rakstniekiem ir arī vēl joprojām kareivīgi latviešu buržuaziskā nacionalisma ideologi, atklāti fašisti un jauna kara sludinātāji, bijušie Ulmaņa galma dzejnieki un vēlākie hitleriskās «jaunās Eiropas» bruņinieki, taču arī viņu «daiļrades» bravūrai cauri skan izmisums, viņi velti cenšas pārkliegt daudzo tūkstošu no dzimtajām mājām izmestu ļaužu vaidu balsi: cik grūti, grūti dzīvot svešumā! Un par to mēs arī gribējām runāt.

«Cilvēka dzīve ir raiba kā dzeņa vēders, — «gudri» runā kāds Krišs Mencs rakstā «Mana dīpīša dzīve»[1]. — bet dīpīša dzīve ir vēl raibāka. To es redzu nu pie sevis. Kad es nebiju dīpītis, es vilku savu dzīvi uz priekšu kā veca govs savu asti — necel to gaisā, kad pat dundurs kož mugurā. Bet nu manas dzīves gaitas uz pasaules lielceļa cirkulē no vienas ceļmalas uz otru, un es lēkāju uz augšu un zemi kā sivēns pa kartupeļu vagām, kad suns to ķer aiz astes.» Krišs Menčs šo savu rakstu nosaucis par feļetonu, bet mēs tajā neredzam humora — tā ir traģiska patiesība par aizvesto un aizvilto latviešu ļaužu dzīvi svešumā, «Rietumu kulturas» pavēnī: no vienas ceļmalas uz otru, uz augšu un zemi pa pasaules lielceļu grambām... Nē, tas nav feļetons — tā ir izmisuša cilvēka atzīšanās, tas ir kliedziens Rietumu «demokratijas» kungu sirdsapziņai, bet veltīgs kliedziens: ir neprātīgi meklēt sirdsapziņu tur, kur tās sen jau vairs nav.

Anna Dārziņa rakstā «Neteiktie vārdi»[2], apskatot «latviešu lirikas problemas», rakstīja: «Dienās, kad svešniecības grūtums un nezina par nākotni dedzina kā nātras un acis laikmeta tumsā nesaredz ceļa, mums vairāk nekā jebkad vajadzīgs gaismeklis, kas kaut uz brīdi darītu mūs redzīgus un pasargātu no izmisuma». Anna Dārziņa domā, ka šī gaismekļa funkcija jāpilda dzejai, un turpat spiesta atzīt, ka «latviešu dzeja» nepilda šo funkciju, ka vairuma dzejnieku darbos dominē rezignacija, vientulības izjūtas, trimdinieka rūgtums, pasivitate dzīves grūtību pārvarēšanā, palīdzības gaidīšana no dieva. Kā var kaut uz brīdi darīt redzīgu cilvēku «gaismeklis», kas pats jau sen nodzisis laika vējā un ja šī «gaismekļa» nesējs pats vairs netic nekam! Dzejolī «Ticētājs»[1]) Rasma Galeniece visiem, kas vēl tic kaut kam, skaidri pasaka:

«— Tava lāpa nedeg. To nodzēsa spējš,
To nodzēsa negants un necienīgs vējš.
Kam viņu paceltu rokā vēl turi?
Degs citas lāpas, degs ugunskuri,
Tā pati liesma vairs nedegs nemūžam.
Dzird tumsā un naktī vēju tik pūšam.
Tava lāpa nedeg. Ej prom no šīs vietas!»

Lūk, tāds izskatās gaismeklis, pēc kura ilgojas Anna Dārziņa: vēja nodzēsta lāpa, kas vairs nedegs nemūžam.

Kā var pasargāt no izmisuma dzeja, kas pati izmisuma pilna.

«Es esmu pavisam viens,
Debesis aizvērušās;
Varbūt zemes pliens
Drīz mani klās»,

dzied Zinaīda Lazda dzejolī «Viens», Ilona Leimane jūtas kā vientuļš koks, ap kuru kāri liecas «vientulība — burvju loks», «Ak dievs, kur mieru rast?» — sauc Klāra Zāle dzejolī «Atspīdumā redzu», «Baigs tukšums tagad māc sirdi», — gaužas kāds «B.» dzejolī «Tveices tumsā». «Mūsu dzīve tagad kļuvusi tik pelēka... pilna rūgtu domu...» utt. — raksta A. Kroders un aicina «krāt katru gaišu brīdi». Daudz atklātāks un konkretāks ir Pēteris Ērmanis, viņš nosauc lietas īstā vārdā, neslēpjoties ne aiz kādiem «zemes plieniem» un «vientulības lokiem»:

«Mūs dzen, mūs rausta rupji sveši spēki,
Kā tēvtēvi mēs atkal dzimtcilvēki»

un pats par sevi saka:

«Ķirmju iegrauzts koks vien esmu es.»

Padomju Latvijā pašreiz krāšņi plaukst ceturtais pēckara pavasaris. Jau ceturto gadu latviešu tauta pašaizliedzīgā darbā atjauno un ceļ savu kara izpostīto zemi. Mēs esam daudz paveikuši, daudz kas mums vēl ir jāpaveic. Tas nav viegli — darbs prasa piepūli, ir jāpārvar grūtības, jācīnās ar trūkumiem. Bet katrs mūsu paveiktais darbs, katra jauna diena — solis uz priekšu pretī labākai, pilnīgākai dzīvei. Un pēc ikkatra šāda soļa atskatoties atpakaļ, mēs redzam, cik liels tas ir! Tas izraisa jaunu darba prieku, jaunu sparu. Arī mēs cērtam mežos kokus, bet mēs cērtam tos, lai būtu silti mūsu dzīvokļi, lai strādātu mūsu fabrikas, lai mums būtu papīrs, lai mums paceltos jaunas mājas — mēs strādājam sev, nevis «angļu vajadzībām». Mēs arī atjaunojam pilsētas, tikai tās nav vis Lībeka, Hamburga vai Bremene — tās ir Jelgava, Rēzekne, Liepāja: mēs paši un mūsu bērni dzīvos šais pilsētās. Mūs nedzen «rupji sveši spēki», mūsu pašu alkas pēc pilnīgākas, labākas, bagātākas dzīves nedod mums miera, neļauj apmierināties ar sasniegto. Tāpēc jo sāpīgāk dzirdēt, ka kāda mūsu tautas daļa «kā tēvtēvi ir atkal dzimtcilvēki», un jo lielāks aug naids pret tiem, kas visādiem līdzekļiem cenšas paildzināt šo stāvokli, — acīm redzot tas ļoti labi saskan ar izdaudzinātās angļu un amerikaņu «demokratijas» principiem, — liekot dažādus šķēršļus viņu centieniem atrast ceļu atpakaļ uz dzimteni, kur viņus gaida brīvs radošs darbs par godu sev un savai tautai, par godu Latvijai.

Šai rakstā mēģinājām ar dažiem piemēriem no literaturas ilustrēt latviešu DP nožēlojamo stāvokli Rietumu demokratijas aizbildniecībā. Kā jau minējām, lielākais vairums rakstnieku, kas taisa šo literaturu, ar visiem saviem «tīrās mākslas» pegaziem iegāzušies «netīrās dzīves» dubļos, spiesti, beidzot, atzīt to un parādīt tādu, kāda tā ir. Viens otrs ir atmodies no šī kritiena, tikai, diemžēl, pārāk vēlu...

Un beidzot — vēl viens piemērs, kas labi raksturo tiklab šīs literaturas, kā arī pašu DP dzīves līmeni un perspektīvas. Citēju izvilkumu no kāda raksta «Tēvzemē», 1947. g. 9. maija numurā:

«Redzot trimdā iznākušās grāmatas, tā vien liekas, ka mūsu apgādi resp. izdevēji aizmirsuši, kas mēs tagad esam, kur un kā dzīvojam. Katram ir zināms, ka esam kā gāju putni un nezinām, kur rīt noliksim savu galvu. Lielais vairums no mums dzīvo ļoti ierobežotā dzīvokļa platībā, ja vispār kaktu vai gultas vietu barakā var saukt par dzīvokli. Tādos apstākļos mēs esam spiesti neapgrūtināt sevi ar lieku bagāžu. Mēs gan pērkam grāmatas, bet nezinām, kur tās nolikt... Mūsu grāmatu izdevējiem vajadzētu arī saprast, ka mēs vairs neesam tik bagāti kā trimdas sākumā, kad daudziem 100 markas bija tikpat daudz kā tagad 1 vai 10 markas. Nevajadzētu arī aizmirst, ka Anglijā mums naudas grāmatu pirkšanai būs vēl mazāk».

Tas bija pagājušā gada maijā. Šogad stāvoklis vēl vairāk pasliktinājies. Šogad neviens vien DP jau vergo Beļģijā, Anglijā, Kanadā, Dienvidamerikā, kur tiešām visa kā ir vēl mazāk. Pa pasaules lielceļiem klaiņo izmisuši, izsalkuši, noplīsuši cilvēki. Un beidzot viņi pakritīs šo lielceļu grāvmalās, ja neatradīs vienīgo ceļu atpakaļ uz dzīvi — ceļu uz dzimteni.

[1] «Trīs zvaigznes», 1947. g. 6. nr.
[2] «Latviešu Ziņas», 1947. g. aug.

[1] Šis un pārējie citētie dzejoļi ievietoti dažādos latviešu DP izdevumos.

DZIMTĀ ZEME

V. VASARS

Pirms daudziem gadiem Rainis ar dziļu smeldzi rakstīja par savu jaunu dienu zemi — Latgali. Viņš to nosauca par aizmigušu princesīti, kas gaida atnākam savu modinātāju. Atceroties tās brīnišķīgos ezerus, lielais dzejnieks atminējās arī savas jaunu dienu zemes cilvēku un skuma par viņa vārgumu, aicināja to uz atmodu.

«Munu jaunu dūmu zeme,
Guļ vēļ zemniks šaurā ežā,
Kōjas korās kaimiņdaliā?
Kū tu guli? atsamūsti,
Kū tu guli? atsamūsti,
Munu jaunu dīnu zeme!»

Un, lūk, — tā ir atmodusies! Tās cilvēki piecēlušies lielai darba dienai un nākotnei. Viņi to bija ilgi gaidījuši, paši kaldinājuši neskaitāmu gadu skaudrās cīņās; tagad viņi nomet rūgtu sviedru piesūkušos kreklus un dzirkstošu skatu noraugās savos ezeros, laukos un birstalās. Tie, kas kādreiz bija vārgi, tagad, izstaipījuši sasāpējušos loceklus, sāk domāt lielās šodienas un rītdienas domu, lauž vecās dzīves robežas: tās nav vajadzīgas, kluvušas par šaurām. Mēs zinām: nekas cits kā vienīgi padomju vara bija modinātāja tai dzīvei, kas šodien silda un iejūsmo latviešu darba zemnieku, visu mūsu tautu; tai dzīvei, par kuru sapnoja un cīnījās dižais tautas dzejnieks.

Ko nozīmē šauras ežas un ielāpainie tīrumi, kāpēc tie pieder pagātnei, to visskaidrāk izjūtam, staigājot plašajos tīrumos, redzot jauno kopsaimniecību laukus. Raugoties tajos, mēs citādi sākam domāt par dzimto zemi, citādi just, vēl karstāk to mīlēt. Pēc plašuma vienmēr tiecies un tiecas cilvēka prāts. Latviešu darba zemniecība, gudrās bolševiku partijas vadībā, sāk lauzties un izlaužas uz šo plašumu, vienmēr aug to zemnieku saime, kas saprot aicinājuma — iet uz priekšu — dziļo nozīmi un vērtību. Viņu apziņā arvienu dziļāk iesakņojas doma: šaurajā kaktiņā nerast vajadzīgo pārticību un izredzes pakāpties augstāk, tikt līdzi dzīvei, kas, varenai straumei rada, kūsā un zaigo.

Jā, šī doma iesakņojas arvien dziļāk. Tās pirmie nesēji mūsu laukos ir zemnieki, kas šopavasar dzen garu vagu kopsaimniecību tīrumos. Viņus sastopam Vidzemes un Zemgales, Latgales un Kurzemes kolchozos, katrā republikas aprinķī, visur, kur šogad plaši aparti lauki apvieno kaimiņu zemes sīkos ielāpus lielos lauku masivos. Viņi — jaunu gaitu gājēji, jaunu domu domātāji un jauna, daudz lielāka darba darītāji.

Es viņus satiku Latgalē. Vīšku pagasta kolchozā «Jaunais ceļš», un prātā ienāca Raiņa dzeja par viņa jaunu dienu zemi, pārī kurai, līdzīgi visai latviešu zemei, kādreiz bija pacelta paverdzinātāju nāvējošā pātaga. Šai pātagai bija briesmīga vara, tā mina dublos cilvēka lielumu, dzina nabadzībā, trūkumā un izmisumā darba darītāju — bezzemnieku, sīkzemnieku ar daudzbērnu ģimeni, laupīja viņam nākotni. Toreiz vajadzēja tikai pārstaigāt mūsu druvas, lai redzētu visa šī launuma sējējus. Tie mitinājās gan dārzos slīkstošās lauku mājās, kuras spodrināja darba cilvēka sūrie sviedri, gan lepnās pilsētu celtnēs un jūrmalas vasarnīcās ar lieliem logiem pret sauli, gan pagastmājās, no kurām izbrauca neskaitāmi nodokļu piedzinēji: par zemi, ceļiem un pat galvu, gan departamentos un ministrijās. Zirnekļi bija novietojušies visur, un viņi jutās vareni, iedomājoties, ka visa zeme ir ne vairāk kā muša, un to izsūkt ir katra zirnekļa pienākums.

Šodien brīvi elpo lauks, ezers un mežs. Bez tīkliem pavisam kusls kļuvis lauku zirneklis — budzis. Viņš nevar dzīvot un nedzīvos bez tīkliem, jo tāda ir viņa daba. Tāpēc viņš mirst nost — ne bez kīvina, protams, — un līdz ar viņu — vecā dzīve. Tās vietā nāk jauna dzīve un jauns cilvēks, kas mīl taisnību, dzīvi bez staipekņiem, mīl darbu, kurš vairs nepazemo un nenospiež, bet ceļ un ieliksmina, — darbu sev un visiem — tautai. Tāpēc šodien citādi dara darbu, domā un runā mūsu darba zemnieks.

Man gadījās dzirdēt sarunu jau pieminētā kolchoza tīrumā.

Bija saulains aprīļa novakars. Jaunie kolchoznieki — Stanislavs Sprinģis, Sergejs Harlamovs un viņa dēls Avdejs beidza art kopsaimniecības lauku pie Daugavpils-Ļeņingradas šosejas. Viņu iedegušās pieres bija mitras no sviedriem, noguruši arī seši spēcīgie zirgi. Bet viņi ara un ara. Tikai tad, kad garāmbraucējs pazina pienāca klāt un aicināja uzpīpēt, arāji apstājās.

Apsveicinoties pazina iejautājās:

— Vai robežas arat? Nav bail, ko? Ekur saaruši, kā talkā!

— Jā, aram, — atbildēja Stanislavs Sprinģis. — No kā lai baidās — tagad visur dzimtā zeme. Plašums, brālīt! Un kā tu?

— Pagaidām vēl pa vecam. Pamazām kūņojamies. Kā tad citādi... Tik ātri jau nevar. Viens baidās, otram žēl savas zemes: pa mūžu kā varēdams iestrādājis, tagad grūti atstāt, trešajam ir labāks zirgs par citiem — arī žēl šķirties. Domā: kolchozā nodzīs. Visādas nelaimes. Grūti taču šķirties no savas dzimtās zemes... garāmbraucējs gribēja sacīt vēl kaut ko, bet viņu pārtrauca Sergejs Harlamovs:

— He, dzimtā zeme... Katru ielāpu nevar saukt par dzimto zemi. Kas mums bija uz šīs dzimtās zemes? Tev ir sava dzimtā zeme, man bija sava, viņam — sava. Tā katram, — viņš runāja, arvien vairāk iekarstot, un beigās ar uzsvaru piemetināja: — Zinām, kādas mums bija tās dzimtās zemes! Bet kāpēc tās nevarēja ne pabarot, ne apģērbt? Kāpēc mums bija jāiet strādāt uz citu zemes? Mēs visi taču arām, plāvām, kulstījām linus svešu saimniecībās. Kāpēc? Tāpēc, ka nebija kur skriet, bija kājas par īsām uz savas zemes. To nu es vairs neuzskatu par dzimto. Nē, nē! Lūk, — tā gan ir mūsu dzimtā zeme. Visa! — Un pacēlis roku viņš parādīja kolchoza tīrumus.

... Pāri kolchoza laukiem nolaidās aprīļa vakara krēsla. Lejā rāmi gulēja ezers, atspoguļodams pēc saulrieta vēl neizdzisušās kvēlojošās debesis. Kolchoza pagalmā pēc dienas darba ar divdesmit zirgiem sabrauca arāji. Zirgus sagaidīja Jānis Bicāns, gadus sešdesmit vecs, neliela auguma, kalsnējs kolchoza zirgkopis ar vara krāsas ūsām, dzīvām acīm un uzņēmīgu gaitu. Vai katram arājam viņš apjautājās par zirgiem, kā viņi vilkuši arklus, vai nav pārāk nodzīti. Neticot arāju vārdiem, viņš aptaustīja zirgus no visām pusēm, un ja atzina, ka kāds ir pārāk nosvīdis, nežēloja kodīgus vārdus nevīžīgajam arājam.

— Ne jau tad tu aparsi daudz un izpildīsi normu, ja kā neprātis dzīsi zirgus, — viņš rājās, — bet tad, kad pātagas vietā strādāsi ar galvu.

Arāji, jautri smīnot, solījās pildīt zirgkopja norādījumus, un Bicāns nomierinājās.

Pēc tam, kad zirgi bija novietoti, viņš pienāca man klāt un gari stāstīja par savu darbu kolchozā un par savu dzīvi. Bet visvairāk viņš runāja par zirgiem.

— Ne jau katram ir ķēriens uz zirgiem. Mani kolchoza sapulce izvēlēja par zirgkopi, zinot, ka starp viņiem nav neviena, kas to labāk prastu par mani.

— Tāpat kā savus kopjat? — iejautājos.

— Kā gan citādi?! Tagad visi ir mani. Visus iemīļēju, un visi zirgi mani labi pazīst. Jāzina tikai, kas zirgam vajadzīgs.— Un ne bez lepnuma piebilda:

— Zirgi būs vienmēr labi, ja būs labs kopējs. Kolchoza sapulcē es dzirdēju, ka līdz Pirmajam Maijam jāpabeidz aršana mūsu tīrumos. Un man nav jāatgādina: Bicān, kā tu kopsi zirgus, tā veiksies aršana un sēšana. Vai tad es nesaprotu? Šodien jauniešu posms — Jackevičs, Guds un Guļāns — apara divas reizes vairāk, par normu. Pareizi — viņiem tie labākie zirgi, jauniešiem tādi patīk... Man arī prieks par to. Taču jāpārspēj tas kolchozs, ar kuru mēs sacenšamies. Tur neko nevar darīt. Visiem tas jāsaprot un jāstrādā, kā kurš māk...

Brīdi viņš klusēja un tad, negaidot, ierunājās pavisam par ko citu. Tas bija garš un drūms stāsts par viņa un sievas agrāko kalpa dzīvi. Un sāpīgākais Bicānam bija tas, ka viņš kalpa stāvoklī deviņus gadus strādāja nevis pie svešiem saimniekiem, bet gan pie savas tuvas radinieces.

— Saimnieki neskatījās zobos, vai tu esi radinieks, vai svešs. Visus prata izkalpināt, visi viņiem bija noderīgi. Kā no elles esmu sprucis vaļā. Tagad kolchozs nodevis manā ziņā māju ar skārda jumtu un divdesmit zirgu. Kā lai nedzīvo? Vecumdienās nevajadzēs klīst pa pasauli, — viņš nobeidza savu stāstu un aizgāja uz to pusi, no kurienes atlidoja traktora dūkoņa kolchoza tīrumā. Jau iestājusies nakts, bet Stalingradas traktors vēl nebeidz savu skanīgo dziesmu. Tā ugunis tālumā apgaismo melnos arumus un nakti Vīšku ezera krastā.

Nākamajā rītā, kad arāju un sējēju posmi izgāja tīrumā, dārzā atsāka darbu Jāņa Guda posms. Pats posminieks ilgi stāstīja par savu darbu un nākotnes nodomiem. Šogad kolchoza tīrumos septiņu hektaru platībā augs dažādi saknaugi. Lai vairotu kolchoza ienākumus, Jāņa Guda posms izaudzēs agros kartupeļus. Nākamajā gadā kolchozā būs sava auglu kocinu audzētava. Pēc gadiem zaļos vairāku hektaru liels auglu dārzs. Jānis Guds to solās izveidot par labāko visā apkārtnē.

Viņam piebalso kolchoza priekšsēdētājs, vietējais darba zemnieks Jānis Osipovs:

— Mūsu galvenais šīsvasaras uzdevums — iegūt tādu ražu, lai ikviens kopsaimniecības loceklis rudenī dabūtu desmit kilogramu maizes par katru darba dienu un lai mūsu valsts būtu vēl stiprāka, dzimtā zeme vēl bagātāka. Cilvēki pie mums labi. Visi kā viena saime — latvieši, krievi un baltkrievi. Visu dziesmas un darbs saderas. Tagad pavisam citādi strādājam nekā agrāk, kad mūs varēja salīdzināt ar trim vezuma vilcējiem — gulbi, vēzi un līdaku.

... Acīm redzot aug jaunais kolchozs, aug lielā darbā un sajūsmā. Dzīve — agrāk aizmigusi princesīte — pacēlusi plakstus un, ar sauli skatā, raugās pāri birstalām, pakalniem, ezeriem. Dzimtā zeme kā nekad satiek brīnišķīgo ziedoņa mēnesi maiju. To saulē cēluši cilvēki, kas solo zem Ļenina-Staļina partijas rubina karoga. Dzimtajai zemei nesaredz robežu — tā plešas no okeana līdz okeanam. Latviešu kolchoznieku soļi uz dzimtās zemes skan spēcīgi un vingri: tos viņi sper, zinot, ka nākamais pavasaris sadzirdēs šo soļu desmitkārtīgo spēku.

Mūsu laukos dzimis jauns cilvēks — plašās dzimtenes saimnieks. Viņš neatturami laužas uz vēl dižāku dzīvi. Tā pieder viņam.

DIVAS GRĀMATAS MŪSU JAUNAJIEM LASĪTĀJIEM

JĀNIS GROTS

(Monta Kroma. «Svinīgais solījums». Piektās klases skolnieka stāsts. Latvijas Valsts izdevniecība, Rīgā, 1947. g.; Indriķis Lēmanis «Mazais cīnītājs» Latvijas Valsts izdevniecība. Rīgā, 1947. g.)

Monta Kroma ir ieceres bagāta, bet, diemžēl, loti mazražīga jauna dzejniece, kas savas literarās gaitas uzsākusi Padomju Armijas rindās Lielā Tēvijas kara gados un pēdējā laikā, izņemot dažus nedaudzus, bet iezīmīgus dzejoļus periodikā, devusi tikai vienu samērā paprāvāka apmēra, ap 60 lappušu biezu, dzejas darbu pionieriem — «Svinīgais solījums». (Šis darbs, kā zināms, līdztekus Valda Luksa poemai «Rita sāk dzīvot» un Cecīlijas Dineres dziedājumam «Seržanta Sarmas dziesma» izpelnījās godalgu pagājušā gada jaunatnes un bērnu literaturas konkursā.)

Savā darbā, kas pēc iekšējās un ārējās strukturas grūti pieskaitāms kādam liroepiskās dzejas noteiktam žanra veidam, piemēram, poemai, dzejniece sižetiska secinājuma kompozicijā apvienojusi vairākus atsevišķus, skaitā pavisam trīspadsmit, gan īsākus, gan garākus dzejoļus un dzejojumus. Tie stāsta, kā kādas Rīgas tekstilfabrikas pirmrindnieces dēlēns Andris, piektās klases skolnieks, iepazīstas ar pionieriem, ar komunistiskās audzināšanas principiem, līdz vēlāk pats kļūst par pionieru organizacijas aktivu un apzinīgu locekli, par īstu padomju jaunieti.

Ja gribētu atrast kādu noteiktāku apzīmējumu Kromas darba paveidam, tad šo dzejojumu apvienojumu varētu nosaukt par paša Andra dienasgrāmatu, ko viņš sarakstījis dzejiski saistītā valodā. Tas no dzejnieces prasa lielu iedziļināšanos bērna psichoģijas un priekšstatu pasaulē. Te tad nu arī meklējami kā darba panākumi, tā arī kļūdas un trūkumi. Iepriecinoši tomēr tas, ka dzejniece izvēlējusies grūtākās pretestības ceļu, un tikai tāpēc zināmā mērā var attaisnot vairākus grāmatas lielākos trūkumus bērna domu un jūtu izteļē un šīs izteles atveidojumā.

Andra izjūtu un pārdomu pasaulei, kas šo zēnu no atstatnības, no vienatnības lēnām un pakāpeniski ievada pionieru kolektiva apziņā un izpratnē, šai pasaulei dzejniece izseko diezgan sīki un pietiekami pārliecinoši, risinot viscaur audzinošas veselīgas domas, ilustrējot tās ar piemēriem pašā skolnieku sadzīvē gan klasē, gan ārpus tās.

Jūtam, ka Andris ne tikai runā un stāsta, bet ka viņš arī aug. Lasītājs priecājas par šī zēna garīgās attīstības procesu, bet tad sākas grūtākais. Andris, resp. dzejniece, vēl tik pilnīgi nepārvalda ne dzejas valodu, ne izteiksmes līdzekļus, lai šis process arī formā iegūtu līdzvērtīgu atbalsojumu vienkāršās, pareizi zīmētās gleznās, jēdzienos un izteicienos. Protams, ka tas viss, kā jau teikts, prasa lielu darbu, bet pašas dzejnieces un, beidzot, arī grāmatas izdevniecības redakcijas spēkos, bija samērā viegli novērst vairākus šāda veida trūkumus, jo dažubrīd traucē tikai atsevišķi vārdi, kuru vietā nebija grūti atrast labākus un raksturīgākus. Tā, piemēram, jau pašā grāmatas ievadījumā: «Deg karogs kvēls...» un pirmās dzejas rindā: «Deg sarkans lakatiņš ap kaklu tam» — vārds «deg» iegūst pārāk fizisku pieskaņu, un labi domātā glezna nepanāk savu mērķi, tā ir naturala. Neizdevies ir dzejā «Skolu sākot» vārds «balto» rindā «Cauri kokiem bālto skola». Te darbības vārds sajaukts ar lietas vārdu. Nākamajā stāstījumā «Pēc klases darba» neveiklas ir šādas rindas, vārdi un apzīmējumi: — «rokas steidz žestos...», «lēnām ceļ kermeni Mikus pār solu...», «nevar to pieļaut. (Mikus) tam slavu nu gāza..», «Brīvstunda skolā. Viss skraida un saukā.» (Kas tas «viss» tāds ir?).

Nodalījumā «Apvainojums», ienākot klasē skolotājam, dzejniece nepareizā nozīmē saka: — «Jaunās sirdis pukstēt stājas». Šādu rindu lasot, tūlīt nejauši ienāk prātā Raiņa lieliskās dzejas «Pastara diena» pirmās divas rindas:

«Daudz karstas sirdis
Pukstēt rims...»

Dzejniecei te vajadzēja vairāk padomāt, lai no viņas rindas lasītājam nerastos aplams priekšstats par sirdīm un to pukstēšanu. Arī tādas rindas šinī pašā dzejojumā, kā: «Vārdus Mikum ausī šauju...», «Doma vēsa kļūst kā kvass...», «Klase dziļa top kā aka...» atgādina nevis pašas dzejnieces vai Andra valodu, bet gan kaut ko nevajadzīgi patapinātu no Čaka dzejas izteiksmes līdzekļu apcirkņiem. Vietumis pagadās arī tādi Andra teikti vārdi un rindas, kas izskan it kā no pieauguša cilvēka mutes un tāpēc nepārliecina. Tā tas ir, piemēram, dzejā «Jaunā audze», kad Bastejkalnā sarunājas Andris ar Jāni:

«Rīga! Mums zēniem tik — tuva.
Gluži kā zemniekam druva.
Viss te no bērnības sveic.»

Likt piektās klases skolniekiem atcerēties bērnību ir gluži nevietā, pat naivi. Nav pareizs arī situacijas traktējums, kādā atradās Rīga vācu okupantu agonijas pēdējā periodā, ko dzejniece ar Andra muti raksturo šādi:

«Redzēju es tad, ka Rīga
Gluži kā bezdeliga
Klusi zem spārniņa tric.»

Nē, Rīga netrīcēja kā bezdeliga zem spārniņa, bet kūsoja aktivā naidā pret vācu un latviešu fašistiem, kas gan ar varu, gan viltu dzina un aizdzina daudzus mūsu tautas piederīgos uz Vāciju, postīja visu, ko un cik spēja.

Labākie, gatavākie visā grāmatā ir tās nobeiguma dzejoļi: «Es solos», «Kaklautu apsienot», «Vienmēr gatavs!» un «Uz pionieru pili». Vēlreiz jāatzīmē, ka visi šeit minētie formas un stila apdares trūkumi ar labu gribu bija samērā viegli novēršami. Tādā gadījumā grāmatas ierosinošā, audzinošā nozīme kļūtu arī mākslinieciskā zinā daudz pilnvērtīgāka, pilnskanīgāka nekā tagad.

•

Ja Monta Kroma lasītāju izvadā pa gaišām takām, kurās tagad staigā mūsu skolas bērni un pionieri, tad Indriķis Lēmanis ar savu nelielo stāstu «Mazais cīnītājs» krasā kontrastā jaunajiem lasītājiem parāda kādu ainu no mūsu strādnieku un viņu bērnu drūmās pagātnes buržuazijas laikā. Tas ir nepilnu divu iespiedumlokšņu garš stāsts par mazo, divpadsmit gadu veco Voldiņu un viņa tēvu — fabrikas strādnieku, pagrīdes cīņas cela gājēju Voldiņš, kura māte, ejot bargu kungu gaitās, jau sen mirusi, dzīvo ar tēvu šaurā un nabadzīgā jumta istabiņā, bet iekšēji bagātā un lielā pasaulē, kur arī Voldiņš sava tēva un apkārtnes ietekmē aug un veidojas par revolucionaru cīnītāju, cik nu tas viņa gados iespējams. Neielaizdamies nekādās sarežģītās psichoģiskās ekskursijās, autors ar viņam piemītošo vienkāršību tēlaini rāda Voldiņa, mazā cīnītāja, pirmos drosmīgos soļus, viņa ticību tēva taisnajai lietai visu darba ļaužu labā. Ar strādnieku dzīves un pats ar savu strādnieka bērna traģisko likteni Voldiņš iepazīstas sevišķi tad, kad buržuazijas algotņi apcietina viņa tēvu, kad policists un politpārvaldes špiks ielaužas mazajā jumta istabiņā, tirda un piekauj pašu Voldiņu, kas ar visu savu bērnišķīgo naivitati jau kļūst šinī smagajā situacijā par maza cīnītāja lielas varonības paraugu. Kad buržuazijas kalpi pavēl Voldiņam uzrādīt vietu, kur viņa tēvs glabā nelegalo literaturu, Voldiņš reizē apzinīgi un reizē instinktīvi atbild tikai vienu: «Nezinu, nekā nezinu», jo mazais cīnītājs jau saprot, ka katrs viņa ienaidniekiem teikts neapdomīgs vārds var kļūt par iemeslu vēl lielākai tēva nelaimei. Visu to autoram izdevies parādīt nemākslotā veidā, nekombinētās vārdu frazēs vai izdomātās izjūtās, bet gan patiesā un dabiskā stāstīna tematikas izkārtojumā un izteiksmē. Un kad viņa rotaļu biedra Uldiša māte pastāsta, ka apcietināti arī Uldiša tēvs un vēl daudzi citi strādnieku brīvības idejas cīnītāji, Voldiņš nu vēl skaidrāk sāk apjēgt, ka pret likteni jācīnās, ka jau no mazām dienām jāstājas tēva vietā, kaut vai lai izkaisītu tās lapiņas, kuras nepaspēja izkaisīt tēvs.

Jaunie lasītāji «Mazajā cīnītājā» atradīs daudz ko pamācošu. Strādnieku un viņu bērnu pagātnes drūmā aina buržuazijas laikā, toreizējā strādnieku cīņa par labāku nākotni jaunajiem lasītājiem liks vēl skaidrāk apjaust un izprast gaišo šodienas padomju īstenību, kurā mūsu bērniem ir pavērušās visas iespējas augt lieliem garā un spēkā.

KONCERTU CHRONIKA

Pagājušā nedēļa bija sevišķi bagāta ar muzikaliem sarīkojumiem.

Divus koncertus sniedza pazīstamais Baltijas Flotes dziesmu un deju ansamblis mākslinieciskā vadītāja G. Koliškina un diriģenta J. Podlaskina vadībā. Koncertu programā bija Padomju Flotes dziesmas un dejas, vecās jūrnieku, padomju komponistu un krievu tautas dziesmas un dejas. Koncerti tāpat kā pagājušajā gadā guva rīdzinieku lielu atsaucību.

Ievērojams notikums bija Padomju Latvijas dziesmu svētkiem veltītais koncerts, kas notika Valsts Operas un baleta teatrī. Tas bija plašākais šāda veida sarīkojums, kurā piedalījās Rīgas pilsētas Kirova rajona apvienotie kori. Pāri par 1000 dziedātāju apvienoto jaukto kori vadīja rajona virsdiriģents Haralds Mednis, tāpat apvienoto vīru kori (200 dalībnieki); Rīgas pilsētas vidusskolu apvienoto kori (700 dalībnieku) vadīja rajona virsdiriģents Jānis Milzarājs.

Koncertā iespaidīgi izskanēja dala dziesmu no dziesmu svētku repertuara bērnu, sieviešu, vīru un jauktiem koriem — kopskaitā 19 dziesmas.

Divos koncertos uzstājās KPFSR tautas māksliniece Nadežda Kazanceva. Dziedone pieder pie pazīstamākajiem koloratursopraniem Padomju Savienībā. Pirmajā — simfoniskajā koncertā viesna dziedāja Gliera «Koncertu balsij». Orķestra partiju spēlēja LPSR Radiokomitejas simfoniskais orķestris diriģenta Arvīda Jansona vadībā. Šai koncertā orķestris vēl atskaņoja Čaikovska 6. simfoniju un Glazunova simfonisko fantaziju «Jūra».

Otrajā, patstāvīgajā koncertā izcilā dziedone dziedāja virkni pazīstamāko dziesmu un āriju no koloratursoprana repertuara. Skaņdarbu autori bija krievu un cittautu klasiķi — Čaikovskis, Rachmaņinovs, Mocarts, Lists, Guno, Sen-Sanss, Meierbers, Štrauss, Ravels u. c.

J. K.

STAĻINA PREMIJAS LAUREATI

Alfreds Amtmanis-Briedītis

Berta Rūmniece

Karps Klētnieks

Richards Zandersons

Velta Line

Lilija Erika (Freimane)

PADOMJU DZEJNIEKI PAR INDIJU

MEINCHARDS RUDZĪTIS

Padomju Tadžikistanas dzejniekam Mirzo Tursun-Zadem par dzejoļiem «Indiešu balade», «Ganga», «Nāca ļaudis no miglainajiem rietumiem», «Tara-Čandri», «Gaisa dārzs Bombejā» un «Cilvēku atmiņās» ar PSRS Ministru Padomes lēmumu piešķirta Staļina premija.

Tadžiku dzejnieka darbs, kas izpelnījies augsto balvu, iezīmē ne vien tadžiku literaturas idejisko un stilistisko uzplaukumu padomju iekārtas laikā, bet tam nozīme visā padomju literaturas daiļradē, jo dzejoļu krājums «Indiešu balade» caurstrāvots domām, atziņām un jūtām, kas tuvas katram padomju cilvēkam, kura sirdī mīt īstena mīla un nedalītas simpatijas pret visām tautām, ko apspiež un verdzina kapitalisms un kuras smok imperialistu jūgā.

Neparasti grūtos apstākļos dzīvo un nemitīgi cīnās pret angļu un amerikaņu kolonizatoriem, Indijas valdošajiem feodaļiem — kņaziem un radžām nežēlīgi ekspluatētās, trūkumā un necilvēcīgā beztiesībā nospiestās Indijas tautas masas, kas arvien neatlaidīgāk prasa tiesības uz nacionalu pašnoteikšanos un neatkarību.

Indijas tautu atbrīvošanās kustībai seko visa progresivā cilvēce.

Tadžiku dzejnieka dzejoļi pauž patiesību par Indiju, norauj maskas tās apspiedējiem un kolonizatoriem, rāda indiešu darba tautas tieksmes cīnīties un uzvarēt.

Godalgotā krājuma dzejoļus Tursun-Zade sarakstīja, pamatojoties uz konkretu pieredzi, ko viņš ieguva 1947. gada marta mēnesī, kad kā Starpazijas zemju konferences delegats no Padomju Tadžikistanas apceļoja Indiju.

«Indijas dzīves īstenība, — rakstīja dzejnieks par savu ceļojumu, — slēpj sevī neparasti asus konfliktus. Uz katra soļa vērojami pārsteidzoši kontrasti starp bagātību un nabadzību, starp pārpilnību un badu.

Vērodams savdabīgo Indijas floru un faunu, redzēdams Indijas pagātnes kulturas vērtības, tadžiku dzejnieks ar padomju cilvēka acīm saskatīja Indijas darba ļaužu grūto likteni, socialās dzīves kliedzošās netaisnības. Taisni to ar eksotiskām detaļām savos darbos centās un cenšas aizklāt angļu un amerikaņu rakstnieki, kas no laikmetīgām temām bēg misticismā un mitoloģijā.

Pazīstama proza un dzejas, kuras par Indiju sarakstījis Britanijas imperialisma dzejnieks Redjards Kiplings. Katrā Kiplinga rindā runā kolonizators, kas no augšas ar nicināšanu noskatās uz verdzībā nospiestām tautas masām. Kalpodams saviem maizes devējiem, Kiplings ciniski slavēja varas kultu un angļu imperialistu laupīšanas kāres radīto psicholoģiju.

Sekodams lielo padomju rakstnieku Maksima Gorkija un Majakovska tradicijām, kas savos darbos nesaudzīgi atklāja kapitalisma baigo īstenību Amerikā un Vakareiropā, tadžiku dzejnieks Tursun-Zade atklāj šo dzīves īstenību Indijā, kur pēc otrā pasaules kara blakus angļu kolonizatoriem arvien vairāk iespiežas amerikaņu imperialisms.

Dzejolis «Indiešu balade» veltīts vienai no šāsdienas Indijas visšausmīgākajām nelaimēm — kastu sistemai, starp kurām skaitliski vislielākā ir tā saukto «neaizkaramo» kasta, pie kuras pieder 60 miljoni cilvēku, kas skaitās ārpus likuma un ir mūžīgi vergi, kuri spiesti izvairīties no pārējiem cilvēkiem, jo, kā to nosaka religiskie likumi, viņu pieskaršanās pārējos apvaino, aptraipa.

— Ar dziļu sašutumu dzejnieks Tursun-Zade stāstīja man par to, ko viņš redzēja uz ielas kādā Indijas pilsētā, — raksta kritiķis Pasinkovs. — Kāds cilvēks, uz kuru krita «neaizkaramo» kastas pārstāvja ēna, steidzīgi pagriezās atpakaļ, gandrīz skriešus devās prom. Padomju dzejnieks prasīja, kas tas tāds ir un kas ar viņu noticis. — Tas bija bramins, — viņam atbildēja, — viņš tirs; viņu skāra izstumtā ēna, un bramins aizsteidzās mājās nomazgāties. Tad padomju zemes dzejnieks atvēra sava uz laiku noīrētā dzīvokļa durvis un aicināja pie sevis «neaizkaramās» kastas pārstāvi, kas kautrējās atsēsties, baidījās sniegt roku padomju dzejniekam:

— Esmu no tumšas cilts, draugs. Mēs teiksmu par satikšanos ar tevi glabāsim!

«Indiešu balades» nobeigumā, kurā notēlots šis gadījums, Tursun-Zade asiem vārdiem vēršas pret to, kas traucē Indijas tautām atbrīvoties no līdzīgiem feodalisma jūga aizspriedumiem ļaužu apziņā.

Pašus nelietīgākos šo aizspriedumu sargus, baltos «augstākās rases» pārstāvjus, kuri aicināti «valdīt par iedzimto miljoniem», autors notēlo dzejolī «Nāca ļaudis no miglainajiem rietumiem», — parādot ļaudis baltos uzmetņos un baltos uzvalkos, ļaudis, kas zaimo savus barotājus un kas atņēmuši Indijas tautām zemi, kokvilnas un rīsu laukus, visas dabas bagātības.

Skatīdamies Gangas lēni plūstošajā līmenī, ūdenī, «kas asaru un sviedru piesātināts», padomju dzejnieks salīdzina šo upi ar Indijas tautas likteni, jautādams Gangai, pa kuru tvaikoņi aizved Indijas dārzu un plantaciju dārgumus, vai tā tiešām nespēj straujāk savilnot savus ūdeņus.

Dzejolī «Tara-Čandra», bet it īpaši dzejolī «Cilvēku atmiņās» Tursun-Zade rāda indiešu brīvības un neatkarības cīnītāju nešaubīgo ticību savai uzvarai. Kā dārgāko atmiņu no Indijas padomju dzejnieks savā sirdī glabā indiešu jaunekļa drošo skatu, pārliecinošos vārdus:

— Ticiet, būsim tādi arī mēs!
Mīļais brāli, neaizmirsti!
Mīļais brāli, — lai kas arī nenotiktu — tici!
— Ticat! — būsim tādi, kā jūs!

Ar šiem vārdiem beidzas tadžiku dzejnieka dzejoļu krājums par Indiju. Staļina premijas laureats Mirzo Tursun-Zade savu idejiski mērķtiecīgo daiļradi izteicis realistiskā, pilnskanīgā dzejas valodā, viņa atziņas un priekšstati izveidoti daiļos mākslas tēlos.

A. Ostrovska komedija „Mežs"

LPSR Valsts Krievu dramas teatrī

JĀNIS STRAZDS

Šī Ostrovska lieliskā komedija, ko tagad, sakarā ar krievu ģeniālā dramatiķa 125-tās dzimšanas dienas atceres svinībām, saviem skatītājiem rāda Valsts Krievu dramas teatris, labi pazīstama arī latviešu teatra progresivajām aprindām.

Nelaika aktieris — viens no vislielākajiem latviešu traģikiem skatuves mākslā — Teodors Lācis, riskēja pat vistumšākās reakcijas laikā, 1936. gadā, sagatavot un izrādīt Rīgā šo lugu, kurā viņš pats tēlojis Genadiju Ņeščastļivcevu, sasniegdams šinī lomā lielu mākslas pilnību un dodams visspilgtāko šīs Ostrovska lugas tēla interpretaciju uz latviešu teatra skatuves.

Ostrovska «Mežs» savā temas risinājumā cieši saskaras ar viņa lugu «Talanti un pielūdzēji». Ja pēdējā redzam jaunas, talantīgas, bet materiāli nabadzīgas aktrises traģediju kapitalistiskās iekārtas apstākļos, tad lugā «Mežs» līdzīgu traģediju, tikai citā plāksnē, pārdzīvo aktieris Genadijs Ņeščastļivcevs un pa daļai viņa cela un darba biedrs, arī aktieris — komiķis Arkadijs Ščastļivcevs. Starpība tikai tā, ka «Talantos un pielūdzējos» jauna aktrise Neģina, ciešot lielas dvēseles sāpes, samērā pasīvi padodas liktenim, kādu tai lēmusi toreizējā cariskā ierēdniecība, tirgotāju aprindas un muižniecība, kamēr Ņeščastļivcevs «Mežā» ir jau ļoti aktīvs nemiera gars, kas atmasko un dragā ekonomiski un moraliski izkurtējušo un izvirtušo muižniecību tās pārstāves Raisas Pavlovnas Gurmižskajas personā.

Mežs, par kādu te, protams, negatīvā nozīmē runā lielais dramaturgs, ir nevis mežs dabā, kur uz krustceļiem savā bezizejas stāvoklī satiekas oficiālo, valdošo aprindu vajātie un nicinātie aktieri, bet gan tāds mežs un džunglī, kur neiespīd neviens saules stars un kurā mitinās apkārtējā aizspriedumu un ieraušanas tieksmju pilnā muižniecības sabiedrība, ko līdz pamatiem atmasko Ostrovska dziļi traģiskās un simpatiskās krāsās zīmētais Genadijs Neščastļivcevs.

Kad šis aktieris, samērā vēl labi apģērbies, ierodas pie savas radinieces muižnieces Gurmižskajas, viņa savu «rada gabalu» sākumā uzņem ij laipni, ij atturīgi, domādama, ka šāds labi ģērbts cilvēks nevar būt nekāds paklīdenis, nemaz jau nerunājot par to, ka viņš varētu būt aktieris, bet gan ir kungs, kuram pat savs kalps — pavadonis Ščastļivcevs, par kādu to Neščastļivcevs, slēpdams savu īsto nodarbošanos un klejojoša aktiera dzīvi, uzdod savai bagātajai un vizdegunīgajai radiniecei. Taču šī Gurmižskajas ārējā pieklājība un iekšējais vēsums nevelkas ilgi. Tiklīdz viņa uzzina sava radinieka īsto nodarbošanos un protestējošo stāvokli sabiedrībā, Gurmižskajas pieklājības izgaist kā tukšs ziepju burbulis, aiz kura visā savā atbaidošajā kailumā parādās šīs muižnieces īstā mantrausības, liekulības, melu un viltus pilnā daba. No solidās dāmas tikpat solidā ietērpa un šķietamās uzvedības izkūnojas plēsonīgs tīģeris, kurš gatavs saplosīt kuru katru, kas pirmais pagadās tam ceļā. Asos, griezīgos vārdos Ostrovskis Neščastļivceva personā atmasko visu to dvēseļu baigo mežu un gara džunglus, kuros uz savu līdztautiešu rēķina dzīvo Gurmižskaja un viņai līdzīgie tumsas putni.

Reali spēcīgā skatuviskā griezumā šo muižniecības garīgā meža biezokni un džunglus atplaiksnī lugas uzvedums režisora A. Martinova prasmīgajā vadībā un M. Āboliņa veiksmīgi darinātajās dekoracijās, kas dod labu telpas izjūtu arī aktieru spēles sekmēšanai un lugas konkretajai simbolikas atklāšanai. Atsevišķo lomu tēlotāju pirmajās rindās jāmin nopelniem bagātā skatuves māksliniece E. Bunčuka. Viņas veidotā Gurmižskaja ir smalki pārdomāts un izstrādāts skatuves tēls, kas pilnīgi atklāj autora nodomus un parāda šo muižnieci tādu, kāda viņa izliekas, un tādu, kāda viņa patiesībā ir, kad tai Ņeščastļivcevs lēnām, bet sistematiski norauj vienu masku pēc otras. Krietnus panākumus paša Genadija Ņeščastļivceva lomā uzrāda S. Vasiļjevs, taču šie panākumi nav vienādi un vienmērīgi. Tā, piemēram, ja ceturtajā cēlienā divspēlē ar Aksiņju Daņilovnu, ko stipri viduvēji tēlo V. Voinova, Vasiļjevam pietrūkst vietām iekšējas degsmes un spēka, tad piektajā cēlienā jau šis aktieris sniedz ļoti pievilcīgu, spraigu un pārliecinošu Neščastļivceva lomas zīmējumu. Mazāk izdevies ir Ņeščastļivceva biedrs Arkadijs Ščastļivcevs V. Gluchova veidojumā. Pats par sevi tas ir visai krāsains un kustīgs tēls, ko rāda Gluchovs, bet vietumis pārāk karikēts un tāpēc lāgā viscaur neiederas izrādes noformējuma koptonī. Krietnus panākumus sasniedz N. Ļegoņkovs jaunā gimnazista Bulanova lomā. Raksturā pareiza ir Ļegoņkova kā Bulanova pāreja no pasīva vērotāja uz aktīva kundziņa lomu. Tāpat sevišķi atzīstamu skatuves tēlu izveidojis V. Sachovskojs Gurmižskajas sulaiņa Karpa lomā. Suliņu lomas zīmējumu devis arī nopelniem bagātais skatuves mākslinieks A. Astarovs kā meža tirgotājs Vosmibratovs un aktrise A. Pelše Gurmižskajas verdziskās kalpones lomā.

Atzinīgi vērtējami arī pārējie mazāko lomu tēlotāji — N. Tarskis kā Vosmibratova dēls Pēteris un A. Kovaļeva kā Terenka — Vosmibratova puika. Pietiekami raksturīgi parādīti Gurmižskajas kaimiņi — Milonovs un Bodajevs, kurus tēlo V. Timofejevs un I. Ševelkins.

Visumā Krievu dramas teatris devis mākslinieciski spēcīgu un izteiksmīgu «Meža» izrādi, ar kuru der iepazīties ikvienam teatra mākslas draugam. Ostrovska radītie nemirstīgie tēli te atkal runā dzīvu valodu, atsedzot sava laika un vides negativās un pozitivās puses.

Vērojot izrādi Krievu dramas teatrī, skatītāji priecājas, ka Ostrovska zīmētajā mežā bija arī tāds nemiera gars un taisnības meklētājs kā Ņeščastļivcevs, kas cirta stigu uz rītu pusi, virzienā uz cilvēka goda prātu, sirdsapziņu, cieņu un patiesību.

Aina no A. Ostrovska lugas «Mežs» izrādes Valsts Krievu dramas teatrī
B. Vdovenko foto

JAUNAS GRĀMATAS

Latvijas Valsts izdevniecība redakcijai piesūtījusi šādus izdevumus:

Daiļliteratura

Pavils Bažovs. Malachita škirstiņš. Tulkojis Valdemārs Rēja. Ilustrējis S. Gelbergs. 378 lpp. Maksā 17 rbl.

N. Garins. Tominš un Zučka. Tulkojusi H. Strazdiņa. Ilustrējusi S. Zakrževskaja. 21 lpp. Maksā 50 kap.

Н. Некрасов. Дедушка Мазай и зайцы. Рисунки Б. Ковалева. 14 стр. Цена 3 руб.

Em. Kazakevičs. Zvaigzne. Stāsts. Tulkojis J. Ozols. 69 lpp. Maksā 1 rbl.

Anna Sakse. Pret kalnu. Romans. Vāku zīmējusi V. Krēgere. 503 lpp. Maksā 21 rbl.

Pēteris Sils. Dziļie ūdeņi. Dzejas. Vāku zīmējis O. Urbāns. 69 lpp. Maksā 3 rbl.

Stāsti par jaunajiem varoņiem. Tulkojusi M. Paula. Ilustrējis J. Grinšteins. Vāku zīmējis A. Ritovs. 96 lpp. Maksā 3 rbl.

V. Zolotovs. Meža draugi. Dzejoļi. Atdzejojusi M. Bendrupe. Ilustrējusi E. Neckaja. 26 lpp. Maksā 3 rbl.

Literaturas mācības grāmatas

Хрестоматия по литературе Для VII — XII классов латышских школ. Составила О. В. Ванаг. 553 стр. Цена 6 руб.

Л. И. Тимофеев. Современная литература. Учебное пособие для 10-го класса средней школы. 441 стр. Цена 4 руб. 30 коп.

Latvijas Padomju rakstnieku savienība un žurnala «Karogs» redakcija rīko š. g. 26. aprilī pl. 19.00 Kr. Barona ielā 12

žurnala „Karogs" lasītāju konferenci

Dienas kārtībā: atbildīgā redaktora Ignata Muižnieka referats «Latviešu padomju literaturas aktuālākās problemas un žurnala «Karogs» uzdevumi», pārrunas un koncerts. Mākslinieciskā daļā piedalās rakstnieki: Andrejs Balodis, Valdis Lukss, Pēteris Sils, Jūlijs Vanags, Pāvils Vīlips un Vizbulis Bērce. Valsts Operas un baleta teatra solisti: A. Davidone, A. Frinbergs, nopelniem bagātais mākslinieks H. Brauns. Ieeja brīva.

Baltā zelta zemē

No ceļojuma piezīmēm

ABULKASIMAM LACHUTI

Kad es pārlasu savas ceļa piezīmes, vēlreiz laudams gar manām atminu acīm paslīdēt tālajiem plašumiem, kurus esmu mērojis; kad vēlreiz ar siltām jūtām skatu saulaino Tadžikistanu, sniega pārklātos kalnus, Vidusazijas skaistuli Staļinabadu; kad laimīgs es kavējos pie gūtajām pieredzēm un atziņām un ar sevišķu prieku klusībā pieminu visus tos satikšanās brīžus ar man tuviem kļuvušiem tadžiku draugiem — es ar it īpašu savilnojumu un dziļu iekšēju liksmi un gandarījumu atminos un atminā atvedinu mirkļus, kurus, Stalinabadā būdams, esmu pavadījis kopā ar Tevi, Abulkasim Lachuti.

Visas šīs dienas, kuras es pavadīju Tevis iemīļotajā Tadžikistanā, kuras es pavadīju Tavā tuvumā, klausīdamies Tavā runā, kurā bija nomanāms ilgā dzīvē kaldinātu un rūdītu atziņu dziļums, priecādamies par Tavu spārnoto humoru, par Tavu dzeju skandumu un paša sacerētajām šo dziesmu melodijām, es jutos tikpat kā būtu pacēlies visaugstākajā Pamira kalnu virsotnē, kur visapkārt šalc brīvi un labi vēji, kur sirds tik viegli pukst tīrajā gaisā un acis raugās plašos tālumos.

Ir klusa nakts. Pāri mums pašreiz izklājušās vienas un tās pašas debesis. Un šai klusajā zvaigžņoto debesu naktī es pārskīrstu un pārlasu Tavu dzeju grāmatu ar Tavu veltījumu un ierakstu man, — un vēl tiešāk man paveras Tava sirds, Tavas jūtas un domas. Tavs kaislīgais cīnītāja spars, tā cīnītāja, kas visu savu mūžu esi veltījis savas tautas brīvībai, savas tautas laimei. Vai gan var būt vēl pilnīgāka dzīve par to, kas visa bez atlikuma veltīta vienīgi savai tautai? Es atceros — tas bija Tavā sešdesmit gadu piemiņas vakarā, un tas taču bija vēl nesen, — kādā spožumā iedegās Tavas acis, kādu metalisku spēku ieguva Tava balss, kad, mūsu sumināJumiem atbildot, Tu vēlreiz izteici savas dzīves credo: «Visa mana dzīve ir bijusi un būs manai tautai, manai lielajai Padomju Dzimtenei, tās laimei un slavai!»

Abulkasim Lachuti, mēs satikāmies ar Tevi pie Pamira pakājes, kur strauja plūst Varzobas upe, kur Gisaras auglīgajā ielejā, tāpat kā neskaitāmās citās ielejās, balta viz pūkainā kokvilna, kur granatu un vīnogu dārzi krāj savos auglos saules tveici, kur varenas dīmd spožo dzīves rītu slavinošās mašīnas, urbji un kapļi, kas no zemes dzīlēm smel bezgalīgas bagātības, kas darina staltas mājas un piemineklus audžu audzēm.

Mēs satikāmies ar Tevi pie Pamira pakājes, bet Tu man stāsti, ka pazīsti arī mūsu Rīgu. Tu piemini pat dažu vietu vārdus. Tavas revolucionāra gaitas Tevi bija novedušas arī pie mums. — Tu taču cīnījies ne vien par savas tautas brīvību un laimi, arī par manas tautas likteņiem Tev rūpējis prāts.

Nu mierīgu skatu Tu noraugies nostaigātajā ceļā. Bet miera Tavā sirdī aizvien vēl nav, — apstāšanās taču ir palikšana dzīvei iepakal. Nē, Tu nevari apstāties, ar tādu pašu kvēlumu, kāds bijis Tev jaunības dienās. Tu esi rosmes pilns, kvēlas vārsmas Tu raksti, skubinot, rādot un mācot, kā dzīve celama tālāk, kā, ejot darba vai asins kaujā, jāuzvar.

Es redzēju, kā tadžiku tauta Tevi mīl, kā skandina Tavas vārsmas, kā Tevi godina. Kādi 130 kolchozi vien nosaukti Tavā vārdā. Un es nebrīnos par to, — vai gan tik viedu skolotāju var arī nemīlēt? Un es redzēju, kā jaunie dzejnieki ar ilgu pilnām acīm gaidīja, lai Tu viņiem pateiktu kādu pamācošu vārdu. Un Tu to varēji, jo Tavu dzīves atziņu pūrs ir bagātīgi bagāts.

Albukasim Lachuti, salam Tev!

Tavas domas un jūtas ir dažkārt bijušas arī pie mūsu tautas. Tai veltītā dzejolī Tu saki:

Cik labi teicis savā «Mesnevi»
Ir iranietis dzejnieks Manlevi:
«Kam veltes, cienastus tev dāvinātu? —
Tik vien, lai savu labvēlību rādu.»
Jel jaud, ka dvēs'le priekā viļņo man:
Nu latvju saimē līksmas dziesmas skan,
Ar mācībām, ko Ļeņins, Staļins devis,
Tu gāji uzvarēt un atgūt sevi.
Bij latvju tautas kauja neredzēta,
Ar ļauno tumsu gaismas kauja svēta,
Tā brīves kauja bij ar ordām ļaunām,
Ar baismi kauja bij par dienām jaunām.
Bij kauja Lāčplēsim ar Bruņinieku melno,
Bij tautas kauja tā ar pekles velnu,
Tā prāta kauja bij pret pusnakts spēku —,
Tā padomjļaužu kauja bij pret brūno rēgu.
Ir slava — uzvara, šai ciņā gūta,
Ar dārgām as'nīm pirkta kaujā grūtā.

Mana un Tava tauta, Albukasim Lachuti, ar varenās krievu tautas palīdzību ir atguvušas savu brīvību, — mēs esam lielās padomju tautu saimes locekļi, — lai cienīgi esam šī goda ar visām savām domām, ar visiem saviem darbiem!

Par to,ka šai uzvaru cīņā arī Tu esi līdzējis — salam Tev!

SATIKŠANĀS

Ātri bija pienākusi diena, kad mums bija jāskiras no saulainajām lejām un sniegā vizošajiem kalniem. Pārmijām sliedes atcelam. Taču domas un jūtas aizvien vēl kavējās Tadžikistanā.

Šķērsojām atkal stepes un tuksnešīgus klajus. Salīdzinājām un papildinājām savus pinmbrauciena vērojumus. Tomēr bija jau sākušas rosīties arī domas par mājām, par draugiem, kas mūs gaida, par darbu.

Plaša ir ārējā pasaule, kas paveras mūsu skatienam, ejot pa tāltāliem ceļiem. Un viss, kas tajā redzēts un vērots, papildina mūsu domu, atzinumu jomu.

Atcelš.

Debesu pamale kļūst aizvien zilganāka, kā tērauds. Ar katru kilometra simtu pienemas saltums. Braucam uz lielākiem platuma gradiem, bet pa priekšu, jau pāri visiem plašumiem, trauc domas. Pret pelēcīgajām debesīm vijas vilciena lokomotives dūmu strūklas. Tās šķiet kā ceļa iezīmējums mūsu garajam braucienam.

Aiz burjaņu cekuliem stepē aizslēpušās sniega cukura saujas. Sīkās upeles, kas ceļā gadās, tāpat arī visas lāmas un pelkes sasalušas.

Mūsu līdzbraucējs — Pamira ikgadu apceļotājs stāsta par pamiriešiem. Mēs ar viņu esam vienis prātis, ka pamirieši ir skaista tauta. Tālāk viņš stāsta par šo laužu raksturu, par to augstajām moralajām īpašībām.

Vilciena riteņi klaudz un atkal mēro garo ceļa gabalu, jā, šoreiz jau atceļā.

Klāt jau Eiropa.

Maskava.

Rīga.

Nomazgājam ceļa putekļus — un brīnu brīnāmies, — vai tiešām esam ceļā nobraukuši astoņpadsmit dienas, divpadsmit tūkstoš kilometru? Jā, tiešām.

Viss redzētais un pārdzīvotais slīd gar atminu acīm, un gribas to izteikt kādās vārsmās. Sākumā šķiet grūti. Pamazām tomēr rodas vārdi, kurus citu aiz cita atraisa jūtas un domas, kurās vēl saglabājies Tadžikistanas saules siltums.

Un tad kādu novakari mēs bijām aizbraukuši uz mūsu skaisto sanatoriju Ķemeriem, lai ar klausītājiem dalītos mūsu iespaidos un pieredzējumos.

Aiz gaiši apgaismotās zāles logiem ārā plosījās sniega vētra, bet iekšā mēs runājām par saules kvēlumu, par subtropu tveici.

Kad bijām beiguši mūsu vārsmu stāstus, pie mums pienāca kāds vīrs.

— Man liels prieks un gandarījums, — viņš teica, — ka necerot un negaidot man šovakar laimējās dzirdēt kaut kō manai sirdij tik tuvu un saprotamu. Esmu no Pamira, kaut arī ne pamirietis. Taču tur esmu nodzīvojis jau krietnu laiku, turklāt vienā no augstākajām vietām — pie Fedčenko šļūdona. Esmu hidrometeoroloģiskās stacijas direktors, un, lūk iepazīstieties — tas mans draugs, zinātnieks.

— Kaut būtu jūs pazinuši mūsu ceļojuma sākumā!

— Tātad Pamirā nebijāt? Žēl. Nekas, to vēl var paspēt. Atbrauciet, katrā ziņā atbrauciet vēlreiz — un tad tieši pie manis, būsit man mīli ciemiņi. Pastaigāsim, izklejosim pa ledus gālēm, sniega laukiem, pa taku takām. Katrā ziņā atbrauciet! Pasaules jumta plašums paveras skatam vienīgi mūsu dižajā dzimtenē. Tātad — gaidīšu.

Mēs, protams, solījāmies.

P. Vīlips

Prof. J. Lojas Latviski krieviskā vārdnīca

R. GRABIS,
LPSR ZA Valodas un literaturas instituta vec. zin. līdzstrādnieks

Šī vārdnīca, kas nesen parādījās mūsu grāmatu veikalos, nav pirmiespiedums, bet Maskavas valsts apgāda 1942. gada izdevuma fototipiski atjaunots izdevums 1946. gadā. Kā titullapā aizrādīts, vārdnīcā ietilpst diezgan prāvs vārdu krājums — ap 40.000, un beigās pievienots pielikums ar īsiem aizrādījumiem par latviešu valodas gramatiku. Vārdnīcu autors domājis galvenokārt krievu tautības lasītājiem, kas tulko no latviešu valodas krievu valodā vai arī grib iemācities šā laika literaro latviešu valodu; tāpat tā domāta arī latviešiem, kas mācās krievu valodu.

Plašas jo plašas ir to darbinieku aprindas, kuriem šāda vārdnīca vajadzīga ik dienas un kas tāpēc gaidīt gaidīja tās parādīšanos, lai varētu ņemt vārdnīcu palīgā, gan mācoties krievu valodu, gan veicot savus darba uzdevumus. Ar savu diezgan palielo vārdu skaitu vārdnīca arī zināmā mērā būs par atbalstu tiem, kam tā nepieciešama. Tāpēc pozitīvi novērtējams ir autora, ir apgāda nodoms sagādāt vārdnīcas jaunu izdevumu, īpaši vēl tāpēc, ka latviski krieviskās vārdnīcas novadā nav neviena cita pieturas punkta. Tomēr, ja vispār vārdnīca tās lietotājiem dos daudz derīga, tad netrūkst tanī arī vietu, pret kurām ir iebilstams. Šai rakstā, protams, nekādā ziņā nevaru nosaukt ne visas grāmatas labās īpašības, ne arī uzrādīt visas kļūdas un trūkumus. Uz dažiem trūkumiem aizrādīt tomēr ir gluži nepieciešams.

Grupējot vārdnīcā vārdus stingri alfabetiskā kārtā, autors atsevišķu, patstāvīgu vietu ierāda ne vien substantivu pamatformai — vienskaitļa nominativam, bet arī citām locījumu formām, kā vienskaitļa ģenitivam, daudzskaitļa nominativam, ģenitivam, lokativam u. c. Tā, piemēram, formas *acis, acīs, acs, acu* u. c. kā šķirkļa vārdi novietoti katrs atsevišķi tai vietā, kāda tam pienākas alfabētā, pie tam bez kāda norādījuma, ka šās formas būtu viena ar otru kaut kādās attieksmēs. No visiem substantiviem nav doti tā atsevišķi novietoti vienmēr vieni un tie paši locījumi, bet kādi nu kuro reizi pagadās. Tā vienā gadījumā -doti šādi locījumi: *gabalā, gabali, gabals*, bet otrā: *gala, galā, gals*. Dažkārt sastopam vārdnīcā kādu vienu atsevišķu atkarīgā locījuma formu, piemēram, *nesmēķētājiem*, bet nominativa *nesmēķētājs* (arī *smēķētājs*) nemaz vārdnīcā nav, tāpat ir gan *apkampieni*, bet nav vienskaitļa nominativa formas, kaut arī to lieto gan runā, gan rakstos. Dot dažiem substantiva locījumiem atsevišķu, patstāvīgu vietu vārdnīcā autors laikam būs gribējis ar nodomu, lai varētu vieglāk atrast šīm locījumu formām atbilstošo tulkojumu krievu valodā vai arī lai norādītu uz dažām atšķirībām krievu un latviešu valodas izteiksmē, piemēram, kur krievu valodā par apzīmētāju ir adjektīvs, latviešu valodā bieži vien atbilst lietvārda ģenitīvs. Bet ne no visiem substantiviem bez nominativa formas ir dotas tā atsevišķi novietotas arī citas locījumu formas, pie kam, ja ir dotas, tad ne vienmēr tās pašas, tā ka noteiktas sistemas te autoram nav. Tāpēc dažas no tām formām, kas ir dotas pilnīgi bez kāda norādījuma uz savstarpējām attieksmēm, var tikt uztvertas kā patstāvīgi vārdi, īpaši, ja vārdnīcas lietotājs maz prot latviešu valodu. Un šādiem lietotājiem taču arī vārdnīca ir domāta. Tāds lasītājs vārdu *aizslēga* (ģen. no *aizslēgs*) it viegli var saprast par sieviešu dzimtes vienск. nominativu. Ja nu vēl autors šādām formām dažkārt nedod precīzu tulkojumu krievu valodā, tad ne vienreiz vien gadās pavisam nesaprotami vārdi, piemēram, vārdam *iecirkna* (taču laikam ģen. forma no *iecirknis*) ir blakus tulkojums: участковая комиссия по выборам! Kurā mūsu zemes stūrī gan *iecirkņa* nozīmē «iecirkņa vēlēšanu komisiju»? Tātad autora īpatnējais substantīvu iekārtojums nedod diezin kādas ērtības, bet drīzāk rada vienu otru neskaidrumu. Tāpēc pareizāk gan būtu substantiviem visus citus vēlamos un vajadzīgos locījumus piegrupēt klāt pie nominativa, dodot aiz katras formas atbilstošo tulkojumu un piemērus. Tulkojums un piemēri rāditu arī atšķirības, kādas ir starp krievu un latviešu valodām attiecīgo locījumu izlietojumā. Šur tur autors arī tā dara, piemēram, šķirklim *vecums* pievienots vēl: *vecuma dienas;* vārdam *garums: garuma mēri, garuma grads* u. t. t. — Nekonsekvence ir arī tai ziņā, ka dažiem substantiviem blakus vīriešu dzimtes formai dota arī sieviešu dzimtes forma, piemēram, *pārdevējs, -a*, bet citiem nav, piemēram, *skolotājs, padomdevējs*. Šāda tipa substantiviem gan visiem būtu dodamas abas formas, īpaši tāpēc, ka vārdnīcas krievu tautības lietotājiem tas atvieglinātu latviešu valodas mācīšanos.

Arī adjektīviem blakus vīriešu dzimtes formai nav dota sieviešu dzimtes forma, tikai dažos gadījumos pievienotajos piemēros pagadījusies arī sieviešu dzimtes forma, piemēram, *labais: labā roka*. Par lielu trūkumu atzīstams, ka lokāmiem divdabjiem nav dota sieviešu dzimtes forma, sevišķi divdabjiem ar noteikto galotni, no kuru vīriešu dzimtes formām krievu lasītājam nemaz nav tik viegli pašam darināt sieviešu dzimtes formu, piemēram, no *aizsmacis* (kas vārdnīcā ir) darināt *aizsmakusi* (kā vārdnīcā nav, jo atsevišķi novietoto savienojumu «aizsmakuse balss» var uzskatīt par patstāvīgu veidojumu) nelatvietim ir stipri pagrūts uzdevums. Vārdnīcas skaidrumam un ērtai lietošanai par labu nav arī tas, ka adjektīviem pievieno adverbu bez norādījuma, ka tas ir adverbs un nevis adjektīva daudzskaitļa nominativa forma, piemēram, adjektīvam *lielīgs* sieviešu dzimtes forma nav dota, bet ir *lielīgi* ar adverba nozīmi.

Arī verbos autors ar saviem vārdu grupēšanas paņēmieniem nevis palīdz, lai lasītājam būtu vieglāk vārdu atrast, bet gan noslēpj dažas patstāvīgas un ļoti bieži lietojamas formas. Nenoteiksmi visparastāk var atrast vai nu pie substantīviem ar izskaņu *-šana*, piemēram, *aiziešana* tulkojums *aiziet* vai arī pie divdabjiem ar *-ums, -ams: aizrādījums — aizrādīt*. Dažkārt nenoteiksmi izdodas sameklēt tur, kur citādi ne prātā nenāktu to meklēt, piemēram, pie šķirkļa *atkusnis* ir dota nenoteiksme *atkust*, pie *atlūznis (?) — atlūzt* u. t. jpr. Tā kā formas ar izskaņu *-šana* var darināt no katra verba nenoteiksmes celma, tad pareizāk būtu nenoteiksmei dot patstāvīgu vietu vārdnīcā, piekārtojot šai formai klāt, kur vajadzīgs, atvasinājumu ar *-šana* u. c.

Gluži brīnīties liek tādi gadījumi, kur pavisam citas saknes vārdi salikti kopā tādēļ vien, ka tiem ir priedēklis *aiz*, piemēram, verbam *aizripot* ir pievienots klāt *aizritēt*, kas dots arī atsevišķi. Kurš gan, meklējot vārdnīcā vārdu *skopums*, meklēs to pie šķirkļa *skopuļot, skraidoņu* pie *skraida?* Vispār, autors vārdu saradošanā un atvasināšanā rīkojas diezgan neuzmanīgi, ja neteiktu — nezinātniski, piemēram, adverbam *augstāk* viņš pievieno atvasinājumu ar *-ais: augstākais*, adverbam *brīnum -ains: brīnumains*, tāpat salikteņus: *brīnumdaris*, bet vārdu *brīnumi* dod atsevišķi. Bet pārākās pakāpes forma *augstākais* taču nav atvasināta no adverba *augstāk*, un formas *brīnumains* pamatā nav adverbs *brīnum*, bet gan substantivs *brīnums*. Līdzīgs gadījums ir ar formu *paš...*, ko autors vārdnīcā novieto patstāvīgā vietā, paskaidrojot, ka to lietojot tikai salikteņos. Pēc tam ir vārdi *pašaizliedzība, pašlepnums, pašaizsardzība* u. c. Vai tad *pašaizliedzība* ir radusies no paš + aizliedzība?

Prof. Loja savā vārdnīcā ietilpinājis daudz jaunu vārdu. Gluži dabiski, ka jārada jauni vārdi gadījumos, kad ar to vārdu krājumu, kas ir kādas valodas rīcībā, vairs nevar izteikt visus tos jaunos jēdzienus un atziņas, ko rada dzīve savā nemitīgajā attīstībā. Jauni vārdi ir vienmēr radušies un radīsies. Mūsu dienās šie jaunvārdi vispirms parādās rakstos, tad — ja tauta tiem piešķir pilsoņu tiesības — tie ieplūst tautas valodā kā neatņemama sastāvdaļa. No tautas runas šie vārdi atkal var nonākt vārdnīcās. Bet aplams būtu tāds ceļš, ja kāds vispārīga raksturа vārdnīcas autors radītu jaunus vārdus, kurus tad pirmoreiz tautai pasniegtu ar savu vārdnīcu. Šādi jaunvārdi vēl nav izgājuši tautas dzīvās valodas šķīstīšanās ugunīm, nav ieguvuši runātāju sankciju, tādēļ vispārīgā vārdnīcā tādi nav ievietojami. Diezin vai būšu maldījies, ja teikšu, ka prof. Loja diezgan daudzos gadījumos tomēr tā ir rīkojies. Vai mākslinieku terminoloģijā ir parasts un tiek lietots vārds *tēlokle*, technikā *atgriezenisks katls* u. t. t.? Sevišķi daudz tādu vārdu ir ar *-ība: aktivība* (-aktivitate), *formalība* (-tate), *atraiknība, bārenība, tēvība, mātība, kažocnieciība, zinātniecība, bezsejība, daudzlaucība, dziļniecība* un daudz citu. Tādi paši ir: *dežurnieks, dzimtbūtnieks, slēpnieks* (ar nozīmi slēpētājs), *slīdavas* (-slēpes). Lieki ir darināt jaunu vārdu, ja valodā ir jau derīgi vārdi, tā blakus terminiem *drukas kļūda* un *iespieduma kļūda* nepavisam nevajadzēja dot vēl neveiklo *spiedumkļūdu*.

Ir labi, ja tautas valodai ir pašai pietiekami daudz vārdu un tai nav jāņem vārdi no citām valodām. Bet būtu nepareizi, ja kāds katra svešvārda vietā censtos likt tikai latviešu vārdus. Īpaši tad tas nav darāms, ja svešvārda vietā raditais neizsaka precīzi to, ko izteic svešvārds. Šai svešvārdu aizstāšanā ar latviešu vārdu prof. Loja dažkārt ir pārcenties. Domāju, ka vārdnīcā nebija jādod vieta tādiem terminiem, kas mūsu gramatikas praksē nekad nav ieviesušies, kā *attieculis* (-ģenitivs), *papildulis* (-akuzativs) un *vietulis* (-lokativs). Tāpat *šveicars* nemaz nav jāpārvērš par *durvinieku, apostrofs* par *paisināmo zīmi, bisektrise* par *divdali* u. t. t. Daži svešvārdi ir doti stipri archaiskā formā, lai gan autors grāmatas priekšvārdos izsakās pret svešvārdu archaizēšanu. Tādi ir: *amunicija, aukcions, šafots, krestomatija, tanģente, aktuels, patefons* u. c. — Daži autora raditie jaunvārdi ir neskaidri, nesaprotami un pat pavisam nepareizi, piemēram, *vasarājošana* (— jarovizēšana), *iesaulēšana, kājniekošana, kājniekots, kājniekota kavalerija, karišķīgs, sacēlnieks, pārūdeņotājs* (! — kondensators). Kam gan bez blakus novietotā krievu tulkojuma būs saprotami šādi vārdi: *zemkors* (! сельский корреспондент), *silosēšana, rīku meita* (trauku *mazgātāja*) u. c.

Tāpat kā valodā rodas jauni vārdi, tāpat arī daži vecie vārdi pamazām kļūst nesaprotami, sveši, pat nepatīkami runātāja ausij, un tāpēc tos vairs nelieto tautas valodā. Kādam laikmetam aizejot pagātnē, līdz aiziet tā laika īpatnējie dzīves apstākļi un līdz ar tiem izzūd arī viens otrs vārds, kas jaunajos dzīves apstākļos kļuvis lieks. Šādus aizgājušo laiku vārdus, ko tagadnes runā vairs nelieto vai arī lieto pārāk reti, var ievietot gan vēsturiskās vai arī ļoti plašās vārdnīcās, bet praktiskām vajadzībām domātās vārdnīcās tiem nebūtu vietas. Prof. Loja tomēr diezgan sīksti turas pie šādiem vārdiem un ierāda tiem lielu vietu savā vārdnīcā, nosaucot pie tam daudz no šiem vārdiem par sarunu valodas vārdiem. Grūti vai vismaz diezgan grūti būs sarunu valodā tagad sameklēt *aņķinus, klekerējumus, kemertiņus* u. c. Lai gan katram šāda tipa vārdam ir likts klāt norādījums (sk.) salidzināt ar attiecīgo pareizo literaro formu, tomēr vārdnīcas vērtība būtu daudz augusi, ja tanī nebūtu *pucnaža, praņu, spilkuma, šaltgada, šmuces* (— см. — *blamaža!*), *spicglāzes* u. d. c., par ko jau laikrakstos rakstīts. Tieši šī vārdu grupa ir tā, kas rada ne vien visasākos protestus, bet arī vienam otram vispār mazina nopietnu nostāju pret vārdnīcu, kas nav pareizi, jo šāds trūkums taču nevar aizēnot vārdnīcas vērtīgo daļu.

Nav vajadzīgs veltīgi aizņemt telpu, liekot vārdnīcā to pašu vārdu divos variantos, dažkārt bez norādījuma, ka tie apzīmē to pašu, piemēram, *atlants* un *atlass, atraikne — atraitne, benzins — bencins, diktants — diktats, rindens — remdens, skits — skuts, sedli — segli* u. c. Te nu gan bija jāizvēlas literari pareizā forma un tikai tā jāliek vārdnīcā. Ja *benzins* un *bencins* lietoti vārdnīcā bez norādījuma, ka tie apzīmē vienu un to pašu, var sākt domāt, ka tie apzīmē katrs savu jēdzienu. Arī pareizrakstības kļūdu dēļ vārdi nav jāliek vārdnīcā divi reizes, piemēram, *rūkti — rūgti, slieksnis — sliegsnis*. Kuru rakstību tad lai lasītājs atzīst par pareizo? Jeb varbūt var rakstīt, kā patīk! Prof. Lojam patīk rakstīt kopā tādus vārdus, kurus parasti tā neraksta, piemēram, *veikaldarīšana, mājuzdevums* u. c. Nepareizi rakstīti arī: *vaj, vajdzi, Kareļu-Somi PSR*.

Vārdu nozīmes paskaidrošanai pievienojamie teikumi vai vārdu sakopojumi jāizrauga tādi, kas visvajadzīgāki un visraksturīgāki kādam vārdam. Ir doti daudz it labu paraugu, piemēram, vārdam *gals: gala mērķis, gala punkts, gala stacija* u. c., tomēr daudzos gadījumos dotie piemēri ne tikvien nav sevišķi raksturīgi, bet ir pat kļūdaini, piemēram, *sirdi aizgrābjošs, savest kārtībā, palikt vesels, palikt prātīgs, izcilus nopelni, uz savu galvu, man ir tas gods* u. c.

Grāmata bagāta arī ar iespieduma kļūdām. Bez tām, kas bija jau minētas «Padomju Jaunatnes» rakstā, var saskaitīt vēl daudz rupju kļūdu: *dailoles* (— ļoties), *bolševivu* (— boļševiku), *zaģt* (?), *atrežīt* (? atrežģīt) u. c. Dažas iespieduma kļūdas rada pārprotamus vārdus: *kapinājums (kāpinājums* vietā), *kārnīs* (— папая серая) un nevis nākotnes forma no *kārnīt, ķekša* (virēja), nevis ģenitivs no *ķeksis* u. c.

Minēju te tikai dažus grāmatas trūkumus. Neizsekots palika jautājums, cik precīzi latviešu vārdi tulkoti krievu valodā, par ko, liekas, arī būtu ko teikt. Vārdnīca sakārtota pirms ilgāka laika un, cik var vērot, tā gatavota steigā. Autoram būtu nopietni jālievēro tie dibinātie iebildumi, kas atskanējuši gan presē, gan sabiedrībā, un jācenšas jaunajā izdevumā vārdnīcu krietni labot un papildināt. Ja vārdnīca jau tagad būs it liels palīgs daudziem, tad labāk iekārtota un papildināta varēs zināmu laiku apmierināt lietotāju prasības. Tomēr nepieciešamība pēc pilnīgākas latviski krieviskas vārdnīcas paliek vēl aizvien, un tādas gatavošana ir akuts jautājums. Tās gatavošana nav atliekama, jo visas mūsu jaunās socialistiskās dzīves straujā attīstības gaita to prasa, pie kam iespējami pilnīga latviski krieviska vārdnīca un tāpat krieviski latviska vārdnīca ir nepieciešami ķieģeļi jaunās dzīves celtnē.

Kļūdas izlabojums

«Literaturas un Mākslas» 16. numurā nepareizi parakstīts autors rakstam «Dziedu tev, mana tēvija». Minētā raksta autors ir V. Percova

Jaunie arāji

Valdis Austrums

Saule debesu klajumos staro,
Palos Daugavas ūdeņi zied,
Zeme modusies dūmakās garo,
Pirmie arāji pāri kad iet.

Vagas taisnas kā sīlāju priedes
Spožie traktoru lemeši liec, —
Briestot vārpām tur vasarā ziedēs
Rita ausma un vakara riets.

Skatās zemnieki nākotnes jausmā —
Veras plašums skanošs un tāls —
Tur, kur traktori aizbrāzmo ausmā,
Paaugs raženi labības vāls.

Ne vairs vienzirgu arklus kāds vadīs,
Ne vairs riežas šeit zemnieki ars, —
Jaunus darbus un uzvaras radīs
Lielā Staļina laikmeta gars!

Kolchozniek, rokā kad paņemi zemi,
Dzirdi: skaļāk skan ciruļu balss!
Un pret sauli to cēlis, tu lemi:
Dzīvei brīvai nav viežams vairs gals!

Saule debesu klajumos staro,
Palos Daugavas ūdeņi zied,
Zeme modusies dūmakās garo,
Jaunie arāji pāri kad iet.

JAUNĀ RAKSTNIEKU AUDZE

VALDIS LUKSS

Mēdz sacīt: kas gan jaunībā nav rakstījis dzejoļus! Laikam gan tādu ir visai maz. Skaistās un cēlās jūtas kas pavada jaunatni, vienmēr ir prasījušās, lai tās izsaka vārdos, lai tās uzraksta. Bet jo sevišķi tas novērojams tagad, kad pārkārtojas visa dzīve, kad mēs ieejam jaunā sabiedriskajā iekārtā, kad ejam komunismu. Jaunatne vairs nav nobīdīta sānis kā agrāk, buržuaziskajā iekārtā. Gluži otrādi, jaunatne iet pirmajās rindās — tā tas bija Tēvijas kara laikā, tā tas ir tagad, izpildot piecgades plānu četros gados. Līdz ar to jaunatnes sapņi neaizklīst kaut kādās «nezināmās tālēs», tie nemeklē «zilos putnus», bet ar abi kājām nostājas uz padomju zemes. Jaunatne sapņo par jauniem martena cepļiem — un uzbūvē tos, jaunatne sapņo par dārziem tuksnesī — tā izrok kanālus un iestāda ābeles, jaunatne sapņo par jaunām pilsētām — un uzceļ tās. Tagad jaunatne iemācījusies savus sapņus piepildīt pati ar savām jaunajām un stiprajām rokām. Tāpēc arī jaunatne jūtas atbildīga ne tikai par savas dzīves veidošanu vien, nē, tā jūtas atbildīga par visas savas tautas, par visas padomju zemes nākotni. Un padomju jaunatne runā tādu valodu, kādu nekad nerunās kapitalistiskajās valstīs. Jaunatne visu to redz un apzinās. Tāpēc arī šī milzīgā tieksme visu to pasacīt literarā darbā, stāstā, dzejolī. Tas, manuprāt, ir vispārīgs padomju jaunatnes rakturojums, jo sevišķi vecākajās padomju republikās. Tiesa, arī mūsu Rakstnieku savienības konsultants saņem desmitiem vēstuļu ar literariem sacerējumiem.

Kāds ir šo sacerējumu līmenis?

Iepriekš jāatceras, ka mūsu republika ir pavisam jauna, ka arī mūsu padomju literatura ir jauna.

Pie mums vēl pa laukiem un pilsētām klaiņo buržuazisko nacionalistu «filozofijas» paliekas, vācu fašistu okupacijas paliekas. No mūsu apziņas nav vēl izkūpējuši vecie putekļi. Un, lūk, tāpēc jaunā rakstnieka ceļš ir ļoti grūts. Bieži vien jaunais rakstnieks nokļūst tādās pretrunās, ka pats ar saviem spēkiem no tām izkļūt vairs nespēj. Mūsu jaunieši vēl mulsina daudzas parādības, kurām tas neprot atrast pareizo izskaidrojumu, viņu mulsina apziņa, ka viņš nezina visu to, kas tam noteikti būtu jāzina, viņš vēl neredz, kas tam būtu jāredz. Tā rodas nedrošība, tā rodas pavirša temu apdare, tā, manuprāt, rodas arī tās daudzās klišejas, kuras dienu no dienas nākas lasīt. Ja gribas parādīt, ka rakstītājs ir īsts padomju cilvēks — rodas literaru sacerējumu serijas par sarkano karogu plandīšanos, ja gribas runāt par piecgadi — rodas serijas par strādnieku, kas dziedādams stāv pie virpas, ja ir runa par kolchozu — arī tad vai nu sējējs vai arājs dzied par saulainu nākotni utt. Rakstītāji nepadomā, ka viņi banalizē sarkano, asinīm slacito, sūrās cīņās izkaroto karogu, nepadomā, ka šis «dziedošais strādnieks» ir it kā no operetes aizgūts, nepadomā, ka sacerējumos trūkst paša galvenā — īsta padomju cilvēka, viņa domu un jūtu, bet ja cilvēku rāda, viņš ir jau pazīstams, viņš ir izgriezts no papes un nokrāsots vienā krāsā — vai nu balts, vai melns. Tiesa, arī mēs «vecie» te esam vainojami, arī mēs pārāk bieži pliivinām karogus un ar šķērēm veidojam savus tēlus. Bet iesācēji vēro un domā: laikam gan citādi rakstīt nedrīkst!

Tā rodas vienmuļība, pelēcība. Dzejolis ir līdzīgs dzejolim kā dvīņu brālis, stāsts līdzīgs stāstam. Nedrošība un bailība ir jāpārvar, lai arī latviešu padomju literatura sagaidītu tādu jauno, kura pirmā grāmata izpelnītos visaugstāko atzinību, kura pirmā grāmata jau parādītu jaunu un īpatnēju rokrakstu, bez klišejām, bez papes figurām. Tik tālu mēs vēl neesam tikuši.

Pašlaik notikumi risinās ļoti strauji, viena paaudze pārdzīvojusi vairākus karus un revolucijas, darba ļaudis izcīnījuši savu sabiedrisko iekārtu, strauji mēs ejam pretī komunismam, cīņās un darbā iegūstam uzvaru pēc uzvaras — tāpēc diezgan bieži ieskanas doma, ka viena diena tagad ir līdzīga gadu simtenim. Bet jaunie rakstnieki no šīs parādības secina arī kaut ko citu, ka arī rakstot ir jāsteidzas. Nav laika iemācīties gramatiku, nav laika apgūt literara darba formu, apgūt literaro māku, un redakcijas saņem dzejoļus ar piezīmi: tas ir mans pirmais darbs. Rakstītājiem liekas, ka saturs izpirks formas nemākulību. Nē, pēc pirmā uzrakstītā dzejoļa tikai sākas īstais, gadiem ilgais darbs, gan papildinot vispārīgo izglītību, gan studējot literaturu. Bet mācīties nevienam sevišķi negribas. Un tāpēc nav retums tādu jauno dzejnieku, kas pat nav dzirdējuši, kas ir marksistiskā dialektika, kas ir dallesi un birnsi, kas ir trochaji un jambi. Protams, vieglo panākumu alcējus literatura nepieņem.

Tādas pārdomas radās, vērojot nesen notikušā jauno autoru seminara darbu, lasot stāstus un dzejoļus, kuri bija iesniegti seminarā, lasot arī visu to, kas iesūtīts «Padomju Jaunatnes» redakcijai. Jābrīdina, ka literata darbs nav viegls, ka tas prasa visus spēkus.

Sacītais attiecas uz visu iesācēju masu, bet no simtiem atsevišķi jaunie rakstnieki ieiet arī literaturā, soli pa solim, ar neatlaidīgu darbu, ar īstu padomju jaunatnes entuziasmu, par kādu runāju šī raksta sākumā.

No tiem jāpiemin Otomars Rikmanis, kura dzejoli «Partizanu mātei» iespieda «Padomju Jaunatne». Šis dzejolis var izturēt visstingrāko kritiku, tā emocionalā iedarbība ir ievērojama. Tas parādīja, ka Rikmanis var atbrīvoties no pārāk «smalkajām» rindām un savu domu pateikt vienkāršos, spēcīgos vārdos. Ainas Vecumas dzejoļos ar īstu sirsnību cilātas nozīmīgas darba temas. Tiesa, katra rinda vēl nav veidota ar vienādu rūpību. Zilo ezeru zemei Latgalei aug jauns un apdāvināts tās apdziedātājs Andris Vējāns. Vēl viņš nav pārvarējis zināmu oriģinalitates «meklēšanu» izteiksmes līdzekļos, tāpēc dažkārt cieš vienkāršība un skaidrība.

Alfreds Krūklis starp jaunajiem izceļas ar skanīgu pantu, bet jaunajam dzejniekam panta vieglums «nosit» saturu. Tā vien liekas, ka lielas un dziļas temas izteiktas dejas taktī. No tā jātiek vaļā. Pie tā arī jaunais dzejnieks strādā.

Sirsnīgas rindas devis Jānis Graudiņš, viņš spēj iejusties un aizrautīgi rakstīt par katru temu. Labi ierunājies arī Jānis Malve, šad un tad viņa dzejoļus lasām «Padomju Jaunatnē».

Īpatnēja valoda Valdim Rūjam, ir tikai bažas, vai aktieris neizspiedīs no viņa dzejnieku. Būtu žēl!

Vēl pieminami Tālivaldis Brička, Dāvids Cers, Arvīds Skalbe, Evalds Namiķis, pieminams ventspilnieks Zigfrids Strauts, Komi autonomajā republikā Harijs Heislers, Smiltenē Kārlis Cīrulis, jūrmalnieks Ojars Grauds, fabrikas strādniece Emilija Kluša un daudzi citi, kuriem dzeja top par dzīves sastāvdaļu. Protams, panākumi būs, ja pieminētie autori savas dzejas veidošanai nežēlos spēkus, ja ar dzeju nenodarbosies tikai atpūtas brīžos, ja pirmais iespiestais dzejolis «nesagrozīs galvu» (tā dažkārt notiek), ja dzejnieka dzīvi neizpratīs kā «bohemieša dzīvi» (arī tā notiek). Vēl jāpiebilst, ka jauno rakstnieku izglītības visvājākā vieta — politisko zināšanu trūkums. Tas neļauj orientēties visās dzīves parādībās.

Prozā stāvoklis mazāk iepriecinošs. Proza no rakstnieka prasa vēl vairāk darba, vēl lielākas zināšanas.

Jauno rakstnieku seminara noslēgumā, kad lasīja darbus, no 15 autoriem tikai viens lasīja stāstu. Tā bija jēkabpilniece Mirdza Ošīte. Viņas stāsts «Puskoka lēcējs» par 19 gadu vecu komjaunieti sportisti, kura strādā par mežsargu, guva klausītājos atzinību. Protams, autorei vēl daudz jāstrādā, jātiek vaļā no samākslotās frazes, bet stāstīt viņa tomēr prot. Par stāstnieci veidojas arī Dzidra Vītola. Viņas tēlojumi par bērniem uzrakstīti labā valodā, ar īstām izjūtām. Bauskenieks Jānis Lapsa jau apguvis mierīgu prozaiķa stāstījumu, ar prieku lasāma viena otra stāsta detaļa, bet stingri vēl jāpastrādā pie sižeta veidošanas, pie raksturiem. Valdemārs Paeglis, partizanu cīņu dalībnieks, apstrādā partizanu temas, kuras interesantas sižetiski ar interesantiem raksturiem, bet apdare vēl nepilnīga.

Protams, varētu nosaukt vēl vienu otru jauno prozaiķi, bet vispārējo ainu tas negroza.

Tomēr, neraugoties uz visiem iebildumiem, manuprāt, varam sacīt droši, ka jauno rakstnieku audze ir pietiekami spēcīga, ka jaunā maiņa būs savu uzdevumu augstumos, ka tā padomju cilvēku spēs parādīt visā augumā

Vēlēšanas Italijā

A. LEITS

Italijas deputatu palatas un senata vēlēšanas izvērtās par starptautiski svarīgu jautājumu. Tā nav nejaušība. Zeme, kas kā dziļš kīlis iespiežas Vidusjūrā un veido it kā tiltu starp Eiropu un Āfriku, ir amerikaņu ekspansionistu kolonialajai politikai ārkārtīgi svarīgs faktors ne tikai politiskā un ekonomiskā, bet arī militari strateģiskā ziņā.

ASV imperialistu uzmanību Itālija saistīja jau otrā pasaules kara laikā. Tūliņ pēc fašisma sabrukuma amerikaņu monopolisti, balstīdamies uz savu okupacijas armiju, tiecās aptvert saviem taustekļiem visas Itālijas ekonomikas svarīgākās nozares. Tajā pašā laikā viņi sāka apvienot reakcijas spēkus Itālijas iekšienē, lai atbalstītos uz tiem cīņā pret italiešu demokratiju, kas cīnījās par savas zemes brīvību un neatkarību.

Volstrita veikalnieku aizbildniecībā atžirga fašisti, kas bija paguvuši izglābties no sava dučes likteņa, kriminalie elementi, daudzie «dieva vietnieki», kas kā ērces piezīdušies italiešu tautas miesai, bankieri un rūpnieki. Ar plašiem apkampieniem šajā kompanijā uzņēma socialistiskās partijas oportunistiskos elementus — buržuazijas aģentus strādnieku kustībā ar Džuzepi Saragatu priekšgalā.

Kristīgo demokratiskā partija, melīgi slēpdamās aiz demokratiskiem lozungiem, 1946. gadā Satversmes sapulces vēlēšanās bija dabūjusi 35% no visa balsu skaita. Pēc vēlēšanām tā nometa demokratisko masku un, nostājusies reakcionaro spēku priekšgalā, pieteica nesaudzīgu karu italiešu demokratijai, komunistiskajai un socialistiskajai partijām.

Kristīgo demokratiskās partijas līderis de Gasperi, kas savu jaunību pavadījis Habsburgu parlamentā, bet mūža brieduma gadus Vatikanā, pagājušā gada maijā ar ārvalstu palīdzību, uzrāpies uz ministru kabineta priekšsēdētāja krēsla, pēc Vašingtonas pavēles izslēdza no valdības komunistus un socialistus. Pēc pusgada viņš gaiši papildināja savu «vienkrāsaino» valdību ar amerikaņu kapitalam pārdevušos republikaņu un labējo socialistu (Saragata partijas) pārstāvjiem.

Šī «atjaunotā» valdība šā gada februārī noslēdza ar ASV līgumu «Par draudzību, tirdzniecību un navigaciju», saskaņā ar kuru amerikaņu biznesmeni ieguva Itālijā tādu pašu rīcības brīvību kā savās mājās, viņpus okeana.

Komunistiskās partijas vadītās plašās darba ļaužu masas noteikti pretojās reakcijai. Socialistu sašķelšanās plāns, ko diktēja aizokeana varasvīri, izgāzās. Dolaru spožums iekārdināja tikai nelielu avanturistu un politikaņu grupu, kas aizgāja no partijas. Pēc tam socialistiskās un komunistiskās partiju sadarbība vēl vairāk pastiprinājās. 1947. g. 28. decembrī radās Tautas demokratiskā fronte, kas par savu galveno uzdevumu pasludināja cīņu par plašām demokratiskām reformām valsts ekonomiskajā, politiskajā, administrativajā un socialajā strukturā. Parlamenta vēlēšanās 18. aprilī Tautas demokratiskā fronte uzstādīja vienotu vēlēšanu sarakstu.

Demokratiskās kustības pastiprināšanās un komunistiskās partijas autoritates izbiedētās Itālijas labējās partijas sāka drudžaini mobilizēt savus spēkus un izmēģināja visāda veida viltības un noziegumus, lai tikai panāktu pilnīgu demokratijas sagrāvi. «Demokratijas sagraušanas» lozungs iezīmē visu reakcionaro spēku pirmsvēlēšanu kampaņu, pie kam šo reakcijas spēku lielākā daļa nostājās zem kristīgo demokratiskās partijas karoga. Šo reakcijas darbību atbalstīja un sekmēja ASV monopolisti.

Jautājums par to, kas vēlēšanu rezultatā gūs Itālijā uzvaru, amerikaņu imperialistiem nozīmēja: vai nu Itālija pārvērtīsies par amerikaņu koloniju, vai arī nostāsies uz plaša brīvās demokratiskās attīstības ceļa. ASV aizsardzības ministrs Forestols šā gada janvāra beigās paziņoja, ka «viss rajons no Gibraltaras līdz Vidējiem Austrumiem Amerikas Savienotajām Valstīm ir vitali svarīgs un uzskatāms par vienotu ekonomisku un politisku veselu». Itālijas izkrišana no ASV ietekmes sferas stipri sagrautu to pozicijas Vidusjūras baseinā. Tādā kārtā cīņā pret demokratisko fronti apvienojās un izveidoja vienotu fronti reakcijas iekšējie un ārējie spēki. Sākās ārvalstu ciniskā un nekautrīgā iejaukšanās ar nolūku ietekmēt vēlēšanu gaitu, sagraut demokratisko fronti, iznīcināt strādnieku kustību. Amerikaņu monopolisti sāka tieši financēt labējo italiešu partiju vēlēšanu kampaņu. Šim nolūkam ASV valdība asignēja no slepeniem fondiem 20 miljonus dolaru. 30 miljardus liru, kas tika iegūti, pārdodot Itālijā tās preces, ko piegādā amerikaņi kā savu «palīdzību», de Gasperi valdība izdeva baznīcas un kristīgo demokratiskās partijas propagandas kampaņas financēšanai. Laikraksts «Unita» ziņo, ka labējās partijas saņēmušas ievērojamas summas arī no ASV magnatiem un no Rokfellera un Morgana.

Nebeidzamā straumē plūda no ASV uz Itāliju ieroči, tanki, brunuvilcieni un kara automašīnas. Amerikaņu ieročiem bruņojās dažāda veida fašistisko sazvērnieku legālās un pusslēgalās grupas. Amerikaņu presei atzinīgi aplaudējot, dažas dienas pirms vēlēšanām fašists Arturo Mikelini paziņoja: «Mēs esam sagatavojušies asinainam pilsoņu karam Itālijā tajā gadījumā, ja komunisti nāks pie varas.» Reakcija bruņojās. De Gasperi valdība drudžaini pastiprināja policiju ar uzpērkamiem fašistiem un kriminali noziedzīgiem elementiem.

Itālijā mudžēt mudžēja ASV oficialie un privatie pārstāvji, kuru kabatās bija zelts, provokatoriskās vēstules un plāni. Šo «neitralo» darbinieku plejadā mēs redzam ir Trumena personīgo pārstāvi Vatikanā Maironu Teiloru, kas koordinē amerikaņu valdības darbību ar Vatikanu; ir ASV sūtni Dannu, kas apbraukā Itāliju, visur vērsdamies pret demokratiju; ir pulkvedi Poleti — bijušo amerikaņu kara gubernatoru un vēl daudzus citus. Pat nicinātais Leons Blums, lai palīdzētu saviem saimniekiem viņpus okeana, pagodinājis Itāliju ar «pieklājības viziti». Amerikaņu misionariem sekoja angļi. Tika mobilizēti izcilākie labējo socialistu demagogi.

ASV un Anglijas kara jūras flote nemitīgi braukāja Itālijas ūdeņos, ar nolūku apstādamās valsts svarīgākajās ostās. Virs Itālijas dūca amerikaņu smagie bumbvedēji.

Lai sagādātu vēlēšanās uzvaru labējām partijām, ASV imperialisti piekopa attiecībā pret Itāliju «garās pātagas un ļoti mazā ciema kukuļa» politiku. ASV valdošās aprindas apgalvoja, ka pārtrauks visas piegādes Itālijai, ja uzvarēs Tautas demokratiskā fronte, un vēlēšanu priekšvakarā demonstrativi nosūtīja uz dažām Itālijas ostām pārtikas kravas. Kopā ar angļu un franču valdībām ASV publicēja arī veselu virkni diplomatisku paziņojumu. Lika priekšā caurskatīt mierlīgumu ar Itāliju: runāja, ka Itālijai jādabū Triesta. Publicēja paziņojumu, ka esot iespējama Itālijas pieaicināšana 16 valstu konferencē, ka angļu un amerikaņu valdības esot atteikušās no italiešu kuģiem, kuri tām pienākas saskaņā ar miera līgumu, ka Itālija jāiesaista Tanžeras starptautiskajā administracijā. Tajā pašā laikā tika paziņots, ka pirmā apspriede jautājumā par darba spēku notiks Romā. Organizēti sūtīja uz Itāliju amerikaņu laikrakstu specializdevumus itaļu valodā un daudz vēstuļu (ne mazāk kā 10 miljonus) ar «padomu» balsot par de Gasperi. Piesūtīja divus miljonus paciņu amerikaņu papirosu kā «dāvanu itaļu strādniekiem no amerikaņu valdības». Itālijas pilsētas un ciemati gandrīz vai pazuda zem skrejlapām, kas aicināja balsot par kristīgo demokratisko partiju. Šīs skrejlapas kaisīja no lidmašīnām, izvadāja ar automašīnām un velosipediem, ar tām aplīmēja sienas un telegrafa stabus, tās izlika vilcienos un tramvajos. Tās iznēsāja pa dzīvokliem, darbnīcām un rūpnīcām. Dienu un nakti radio piekliedza italiešu pilsoņiem pilnas ausis par de Gasperi «glābēja» misiju, oratori runāja kamēr tiem uznāca gibonis.

Krusta karā pret Tautas demokratisko fronti piedalījās arī pāvests, izmantodams visu savu aparatu, garīdzniecību, tūkstošiem lielu mūku armiju un piebriedušo Vatikana kasi. Tiem, kas nodeva savu balsi par «Katoliskās darbības» un kristīgo demokratiskās partijas kandidatiem, solīja bezmaksas indulgences ar grēku atlaišanu līdz nākamajām kārtējām vēlēšanām. Laida darbā spiestuves mašīnas, sagatavoja viltotus vēlēšanu biletenus. Reakcija sakopoja visus savus spēkus. Tā ieņēma izejpozicijas.

Tā pienāca 18. aprilis — Itālijas parlamenta vēlēšanu diena. Italiešu tautai bija jāievēlē palatā 547 deputati uz 5 gadiem un 237 senatori uz 6 gadiem.

Vēlēšanas parādīja, ar kādām noziedzīgām metodēm tajās piedalījās labējie elementi ar kristīgo demokratisko partiju priekšgalā.

Plašos apmēros organizēja īpašu sistemu: izsniedza vēlētājiem biletenus, kur jau laikus ievilka krustu pie kristīgo demokratiskās partijas emblemas. Vienā pašā 312. vēlēšanu iecirknī atrasti 311 tādi bileteni. Izmantojot viltotos biletenus, kristīgo demokratiskās partijas vadītāji centās «atvieglot» balsošanas proceduru un iegūt pēc iespējas lielāku balsu skaitu par saviem kandidatiem. Speciali šim uzdevumam sagatavotie recidivisti, blēži, mūki, kristīgo demokratiskās partijas locekļi tika sūtīti uz vēlēšanu iecirkni, lai balsotu otru reizi. Plaši noorganizēja vēlētāju apliecību masveidīgu uzpirkšanu un balsošanu ar viltotām apliecībām. Par smagi slimiem un paralizētiem faktiski balsoja mūķenes, kuras šos slimniekus ieveda kabinēs. Šāda kristīgo demokratiskās partijas darbība noveda pie tā, ka dažos vēlēšanu iecirkņos nodoto «derīgo» biletenu skaits izrādījās daudz lielāks par vēlētāju skaitu. Udino vien saskaitīti 2246 bileteni vairāk par vēlētāju skaitu, un taču zināms, ka ne visi vēlētāji balsošanā piedalījās! Cenzdamās iegūt pēc iespējas vairāk balsu, kristīgo demokratiskā partija plaši izmantoja visāda veida spiedienu uz atpalikušajiem un neizglītotiem italiešu tautas slāņiem, analfabetiem, kuru procents valsts dienvidos sasniedz 48, bet centrā — 25.

Publicētie deputatu palatas vēlēšanu rezultati parādīja, ka ne spiediens no ārzemēm, ne šantaža, ne viltojumi, pie kuriem ķeras reakcionārā nometne, nav devuši vēlamus rezultatus. Tautas demokratiskā fronte netika sagrauta. Tā ieņēma otru vietu 41.643 vēlēšanu iecirkņos ar 8.024.990 balsīm. Kristīgo demokratiskā partija ieguva 12.751.841 balsi. Pārējās partijas un bloki ieguva daudz mazāku balsu skaitu.

Tautas demokratiskā fronte izturējusi briesmīgu uzbrukumu — iekšējās un ārējās reakcijas apvienotos spēkus. Tā ne tikai saglabājusi, bet pat nostiprinājusi savas pozicijas. Reakcijas plāni nekļuva par īstenību. Tautas demokratiskā fronte tagad stāv pretī reakcijai kā vienīgais demokratijas, neatkarības un miera balsts Itālijā, kā spēks, kas atvairījis plutokratu spiedienu. Cīņa starp demokratijas nometni un reakcijas nometni Itālijā turpinās.

Starptautiskajā arenā spilgti iezīmējas divas politikas attiecībā pret Itāliju: Padomju Savienības politika, kas principiali noliedz jebkādu iejaukšanos citu valstu iekšējās lietās, un Savienoto Valstu politika, kas nekautrīgi ignorē italiešu tautas suverenās tiesības.

KRISTĪGO DEMOKRATU «DEBESBRAUKŠANA»

De Gasperi: — Kungs, svētī dolara kalpu!...
S. Gutmana zīm.

Kā imperialisti saimnieko Rietumvācijā

D. BEREZINS

3. BADA ORGANIZATORI

Šā gada 23. janvārī Bavarijā notika vispārējs vienas dienas streiks, kurā piedalījās vairāk nekā 2 miljoni strādnieku un kalpotāju. Apstājās fabrikas un rūpnīcas, nedarbojās transports, kantori bija kļuvuši tukši. 100.000 demonstrantu izgāja Minchenes ielās un laukumos. Tā bija, šķiet, visiespaidīgākā Rietumvācijas darba ļaužu uzstāšanās pēckara laikā. Šai demonstracijai bija sevišķi liela nozīme tādēļ, ka tā norisinājās hitlerisma bijušajā perekļi, kurā vēl tagad, ar amerikaņu imperialistu atbalstu, saglabājušies nesodīti aktivu nacistu kadri un hitleriskā laika «kārtības» atliekas.

Streiks Bavarijā radīja jaunus uzplūdus Rietumvācijas strādnieku šķiras streiku kustībā. Vācu prese šajā laikā bija pārpildīta ar ziņojumiem par streikiem un bada demonstracijām kā angļu un amerikaņu, tā franču zonā. Februārī Ruras apgabalā streikoja līdz 3 miljoniem strādnieku un kalpotāju.

Kas radīja šo vācu strādnieku šķiras masu kustību? Berlines avīze «Telegraph», ko izdod pēc angļu licences, rakstā «Politiskie streiki» naidīgi uzbruka strādniekiem par to, ka viņi «organizē mežonīgus streikus ar nolūku torpedēt Maršala plānu». Skaļu pretpadomju kaukšanu uzsāka arī citi reakcionarie laikraksti. Bet strādnieku šķiras protesta patiesie cēloņi bija tik skaidri saredzami, ka tos nekādi nevarēja noslēpt aiz tenkām par izdaudzināto «Maskavas roku». Bads, nepanesams trūkums — lūk, neapmierinātības īstenie cēloņi. To spiests atzīt pat Londonas laikraksts «Times», kas raksturoja streikus Vācijā kā «izbadējušos ļaužu saprotamu protestu».

Pagājušajā rudenī mums, kopā ar vairākiem padomju virsniekiem, radās izdevība būt Minchenē, Bavarijas galvenajā pilsētā. Kādā no centralajām ielām mūsu uzmanību saistīja pārtikas veikala vitrina, kurā bija izlikta vācu iedzīvotājiem noteiktā dienas deva: 214 gramu maizes, niecīgs desas gabaliņš, miniatura porcija sviesta, siera gabaliņš pieckapeiku monetas lielumā, pus glāzes nokrejota piena, divi kartupeļi, karotīte cukura un karotīte putraimu. Uz šķīvja ar sviestu un desu bija uzlikts milzīgs palielināmais stikls. Bez tā «eksponati», acīm redzot, pārāk grūti saskatāmi. Vitrīnu greznoja citats no tēvreizes: «kungs, dod mums mūsu dienišķo maizi»...

Dienišķā maize... Šodien vācu iedzīvotājiem to nedod pat tajos mikroskopiskajos apmēros, kuri tik uzskatāmi parādīti Minchenes veikala vitrīnā. Sākot ar decembri, Rietumvācijas pilsētās taukus un gaļu iedzīvotājiem vairs neizsniedza nemaz. Cilvēki šeit saņēma tikai pa 25 kg kartupeļu visai ziemai, turklāt 20% patērētāju nedabūja pat šo nožēlojamo daudzumu. Maizes devas nepārtraukti samazinās, tāpat samazinās devas smaga darba strādniekiem. Diseldorfā dienas porcija strādniekam aizsniedz tikai 700—800 kaloriju. Ar to tik tikko pietiek, lai nenomirtu badā.

Ne labāka par pārtikas apgādi ir arī vācu iedzīvotāju apgāde ar rūpniecības ražojumiem. Potsdamas vienošanās paredz vācu tautas apgādi pēc aprēķina: vienai personai 8 kilogrami tekstiliju gadā. Bet īstenība ir ļoti tālu no šā noteikuma. 1947. gada pirmajā pusē Vācijas rietumu zonās katram cilvēkam izdots tikai 35—56 grami tekstiliju, ieskaitot trikotažu un zeķes. Skaidrības labā piezīmēsim, ka 1 metrs kokvilnas drānas sver 125—200 gramu. Viegli iedomāties, kāda izskatās vācu iedzīvotāja deva. Kāds vācu žurnalists ir izrēķinājis, ka, pie pastāvošajām apgādes normām, patērētājs var rēķināties iegūt ziemas mēteli ik pēc 350 gadiem, bet uzvalku pēc 98 gadiem.

Tādi ir fakti. Tie neapgāžami liecina par Rietumvācijas apgādes politikas pilnīgu sabrukumu. Angļi, amerikaņi un viņu vāciskie kalpi mēģina attaisnoties, apgalvojot, ka Rietumvācija nav spējīga sevi nodrošināt ar pietiekamu daudzumu pārtikas un rūpniecības ražojumu. Bet turpat viņi paši sevi atmasko.

Laikraksts «Neues Deutschland» 1948. gada 23. janvārī sniedza Bizonijas kontroles iestāžu oficialu ziņojumu, kurā teikts, ka 1947. gadā «pazuduši» un acīm redzot iztirgoti melnajā tirgū 731.000 lielopu, 4.250.000 cūku, 1.330.000 aitu. Liekas, ka šim daiļrunīgajam paziņojumam komentari nav vajadzīgi. Milzīgi pārtikas resursi Bizonijā aiziet melnajā tirgū, kur tos pārdod par darba ļaudīm nepieņemamām spekulativām cenām.

Anarchija apgādē — lūk, īstais cēlonis trūkumam, kas jācieš rietumu zonu iedzīvotājiem. Bet šo anarchiju neapkaro. Gluži otrādi — to pabalsta.

Angļu un amerikaņu zonas apgādes un lauksaimniecības pārvaldes priekšgalā atrodas pazīstamais nacionalists un lielu muižu īpašnieks Šlange-Šeningens. Strādnieku vidū viņš ieguvis bada organizatora bēdīgo slavu. Viņa taktika — «jo ļaunāk, jo labāk». Viņa mērķis — ar «bada sprāgstvielu» atjaunot militaristisku Vāciju. Visādiem paņēmieniem Šlange-Šeningens dezorganizē apgādi. Ar viņa aktivu līdzdalību izjaukta zemes reforma Rietumvācijā. Šī reforma varēja jūtami uzlabot lauksaimniecības produktivitati. Bet tagad, tāpat kā agrāk, 12.500 muižniekiem pieder 6 miljoni hektaru zemes, no kuras apstrādāta tikai puse. Ar Šlanges-Šeningena atbalstu 1947. gadā vienā pašā Bavarijā sējumu platība samazinājās par 130.000 hektaru. Viņš, Šlange-Šeningens, ir galvenais spekulantu un budžu aizstāvis, kuri iztirgo pārtiku melnajā biržā. Ar viņa ziņu Šlezvigas-Holšteinas muižnieki izbaro labību cūkām, kamēr Ķelnes strādnieki tai pašā laikā dienām ilgi nesaņem maizi.

Rietumvācijas strādnieki jau vairākkārt prasīja Šlangi-Šeningenu atcelt no amata un sodīt. Angļu un amerikaņu varas organi to neizdarīja, bet vēl vairāk palielināja viņa tiesības. Šlange-Šeningens kā uzticams suns apsarga angļu un amerikaņu imperialistu intereses un uzcītīgi pilda viņu gribu.

Bads ir Rietumvācijas paverdzināšanas programas sastāvdaļa. Turot vācu iedzīvotājus pusbadā, kolonizatori grib viņus pārliecināt, ka bez Amerikas palīdzības Vācija nespēj uzturēt savu tautu. To atklāti pateica Šlange-Šeningens, paziņodams kādā sanāksmē Frankfurtē, ka «pārtikas stāvokli iespējams uzlabot tikai ar okupacijas lielvalstu palīdzību».

Bevins un Maršals izliekas par vācu tautas labdariem. Katru aizjūras produktu tonnu izreklamē kā «nesavtīgu rūpēšanos par vācu tautu». Šās «labdarības» īsto raksturu atklāj machinacijas ar pārtikas importu no Anglijas.

Kā zināms, Anglija savu iedzīvotāju uzturēšanai ieved pārtiku no aizokeana zemēm. Un tomēr no Anglijas Vācijā ieved ievērojamu pārtikas daudzumu. Piemēram, pagājušā gada 9 mēnešos pārtikas imports no Anglijas sasniedza vairāk nekā 70 miljonu dolaru vērtību. Kāda tad jēga ir šādiem pārtikas ievedumiem Anglijā, lai pēc tam šo pašu pārtiku eksportētu uz Vāciju?

Lielbritanijai ir iespēja iepirkt pārtiku pēc savas izvēles un zināmā mērā arī noteikt iepirkuma cenu. Vācu piekrišanu izvedumu asortimentam, apmēriem un cenai, protams, neviens neprasa. Visu to izšķir angļi. Kā redzams, pārtikas reeksports ir viņiem diezgan izdevīga operacija. Ne velti angļi neatļauj vācu iestādēm uzsākt tiešas sarunas ar valstīm, kuras piedāvā Vācijai pārtiku. Piemēram, nesen Danija piedāvāja 70 tūkstoš tonnu kartupeļu apmaiņai pret Ruras akmeņoglēm, Luksemburga izteica vēlēšanos apmainīt 30 tūkstoš tonnu kartupeļu pret brūnogļu briketiem. Līdzīgi bija Šveices, Čechoslovakijas un Holandes piedāvājumi. Bet angļu okupacijas iestāžu vadītājs Vācijā generalis Robertsons un ministrs Vācijas jautājumos lords Pakenhems neatļāva šīs operacijas.

Angļi atļauj pārtikas ievedumus Vācijā tikai tad, kad jau daļa pelnas iebāzta viņu kabatā. Tādā kārtā ar pārtikas ievedumiem Vācijā angļi apmaksā daļu no importa pašu zemē.

Līdzīgas kombinacijas izdara arī amerikaņi. Viņi piespiež vāciešus iepirkt tādus produktus un par tādām cenām, kas izdevīgi amerikaņiem. Šajā nolūkā amerikaņi nekautrējas pat no tiešas krāpšanas. Vācu prese jau vairākkārt minējusi faktus, ka kartupeļus un labību, kurus amerikaņu administracija ieguvusi kā piegādes no vācu zemniekiem, izveda jūrā, tur pārbēra amerikaņu maisos un kā «Amerikas dāvanu» veda atpakaļ uz Vāciju. Par šo «dāvanu», protams, nācās samaksāt.

Angļu un amerikaņu «labdarība» nespēj vācu tautu apmānīt. Tā arvien skaidrāk izprot sava trūkuma īstos cēloņus, izprot Rietumvācijas verdzināšanas politiku. Darba ļaudis arvien noteiktāk apzinās, ka tikai vienotas, demokratiskas, miermīlīgas Vācijas radīšana, zemes reformas un citu demokratisku pasākumu realizēšana spēj atrisināt ekonomiskās grūtības, likvidēt trūkumu un badu.

Lai novirzītu vācu tautas uzmanību no ciešanām, trūkuma un bada, reakcionari palaida pasaulē jau atmaskoto falsificējumu — protokolu «M». Ar šo provokaciju imperialisti mēģināja izjaukt nepārtraukti pieaugošo kustību par Vācijas vienību. Bet šo provokaciju piemeklēja tāds pats liktenis, kāds piemeklē jebkuru pasākumu, kas vērsts pret darba ļaudīm. Vācijas demokratiskie spēki arvien ciešāk saliedējas cīņā pret kolonizatoriem un bada organizatoriem, cīņā par vienotu demokratisku Vāciju.

Laikraksts «Literatura un Māksla» iznāk vienreiz nedēļā. Redkoleģija: J. Grants (atbildīgais redaktors), M. Buša, N. Grīnfelds, A. Grigulis, A. Krūmiņš, A. Lapiņš, A. Sakse. Redakcijas adrese Rīgā, Kr. Barona ielā 12. Telefons 21997. Runas stundas no plkst. 10—14. Numurs maksā Rbl. 1.— Abonēšanas maksa Rbl 52.— gadā. Abonentus pieņem Preses apvienība Rīgā, Kirova ielā 41/43
Izdevējs Latvijas laikrakstu un žurnalu izdevniecība Rīgā, Blaumaņa ielā 38/40. Iespiests Latvijas 1. tipografijā «Cīņa», Blaumaņa ielā 38/40. JT06573